

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Klassiõpetaja õppekava

Stella Tuvi
SOOROLLIDE KAJASTAMINE KUUENDA KLASSI INGLISE KEELE ÕPIKUS „I Love
English IV“
magistritöö

Juhendaja: lektor Tiia Krass

Tartu 2020

Soorollide kajastamine kuuenda klassi inglise keele õpikus „I Love English IV“

Resümee

Sooline võrdõiguslikkus on inimõigus. Sooline võrdõiguslikkus peab olema tagatud ka hariduses. Kuna suures osas lähtutakse tundides õpikutest, peavad need kajastama mõlemat sugupoolt võrdselt, et nii poisid kui ka tüdrukud tunneksid ennast ühiskonnas kaasatuna. Võõrkeele õpikud mängivad suurt rolli õpilaste maailmavaate kujunemisel. Teada saamaks, kuidas on sugusid kajastatud uuemates keeleõpikutes tuleb neid uurida soorollidest lähtuvalt. Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas ja mil määral kajastab Eestis enimkasutatava 6. klasside inglise keele õpik „I Love English IV“ sugusid. Kvantitatiivse andmekogumismudeli abil koguti andmeid 2015. aasta õpikust „I Love English IV“. Uurimusest selgust, et kõigis uuritud aspektides ei leitud stereotüüpseid suhtumisi naistesse ja meestesse. Uuringus aga ilmnis, et õpikus on viidatud rohkem tiitlitega meestele, kuulsaid mehi esineb rohkem, meestele on omistatud rohkem ameteid ning samade tegevuste sisu on meeste ja naistel puhul erinev.

Võtmesõnad: soorollid, stereotüüp, võõrkeele õpikud, sooline võrdõiguslikkus

Occurrence of Gender Roles in English Textbook „I Love English IV“

Abstract

Gender equality is a human right. Gender equality must be also guaranteed in education. Classes are largely based on the textbooks, thus, textbooks must reflect genders' equality so that both boys and girls can feel included in society. Foreign language textbooks play a major role in the development of students' worldviews. To find out how genders are reflected, the latest language textbooks should be analysed. The aim of the master's thesis was to find out how and to what extent the English textbook “I Love English IV” for grade 6 reflects genders. Data from the textbook “I Love English IV” (2015) were collected using the quantitative data collection model. The study revealed that stereotypical attitudes towards women and men were not present in all the aspects studied. However, differences were found in the titles, celebrities, professions and activities. The textbook refers more to men with titles, more famous men are represented, more positions were assigned to men, and the content of the same activities for men and women differed.

Keywords: gender roles, stereotype, language textbooks, gender equality

Sisukord

Resümee	2
Abstract	2
Sissejuhatus	5
Soorollide kujunemise ajalooline ja kultuuriline taust.....	7
Sugude kajastamine hariduses	8
Sugude esindatus õpikute pildidel ja tekstides	10
Soorollide kujutamine inglise keele õpikutes	12
Nõuded keeleõpikutele.....	13
Varasemad uurimused inglise keele õpikutes soorollide kujutamise kohta.....	15
Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	16
Metoodika	18
Õpiku valik.....	18
Mõõtevahend.....	18
Protseduur	19
Andmeanalüüs.....	21
Tulemused.....	21
Arutelu	26
Töö piirangud ja praktiline väärtus	30
Tänuõnad	31
Autorsuse kinnitamine	31
Kasutatud kirjandus	32
Lisa 1. Teksti ja piltide andmekogumismudel	
Lisa 2. Kogutud andmed õpikust	
Lisa 3. Kõik tegevused õpikus „I Love English IV“	
Lisa 4. Kõik ametid õpikus „I Love English IV“	

Lisa 5. Kõik nimed õpikus „I Love English IV“

Lisa 6. Kuulsate naiste nimed tekstis

Lisa 7. Kuulsate meeste nimed tekstis

Lisa 8. Pildid, kus ei saa tuvastada inimest

Lisa 9. Õpiku „I Love English IV“ kaanepilt

Lisa 10. Tulevikuametid

Lisa 11. Sooneutraalne tegelane pildil

Sissejuhatus

Sünnihetkest jaotuvad inimesed kaheks suureks grupiks – naised ja mehed. Naisi ja mehi ei jaotata gruppidesse ainult soo järgi gruppidesse, vaid ka nende iseloomuomaduste, käitumise, füüsilise välimuse, koduste rollide ja ametialaste valikute järgi. Sugu seab teatud normid ja reeglid, mida peetakse naiselikuks ja mida mehelikuks (Jannati, 2015). Seega omistatakse teatud omadused ja normid kindlale sugupoolele. Mehi julgustatakse ühiskonnas võtma aktiivseid, seikluslikke ja võimukaid rolle. Naisi nähakse passiivsetes, alalhoidlikes ja kodustes rollides (Gouvias ja Alexopoulos, 2018; Klein, 2019). Soorollidena mõistame naistele ja meestele omistatavaid erinevaid omadusi ja käitumist (UNESCO's Gender Mainstreaming ..., 2003; Wood ja Eagly 2015). Soorollide olemus ja mõju on otseselt seotud võrdõiguslikkusega ühiskonnas. Soorollid võivad naistele ning meestele ühiskonnas põhjustada ebavõrdseid võimalusi ja ebaõiglast kohtlemist.

Haridusel on ühiskonda tugevasti mõjutav ja oluline osa. Haridusasutuste ülesanne on kvaliteetset haridust pakkuda, sealjuures peab kvaliteetne haridus tüdrukutele ja poistele pakkuma võrdseid võimalusi (Aikman & Rao, 2012). Eestis on haridusasutusteks koolieelsed lasteasutused, põhikoolid ja gümnaasiumid, kutseõppeasutused, rakenduskõrgkoolid, üli-, ning huvikoolid ja täienduskoolitusasutused (Eesti Vabariigi haridusseadus, 2019). Haridusasutustes kasutatakse peamiste õppematerjalidena õpikuid, mis on välja töötatud pedagoogilisi lähenemisviise ja meetodeid järgides (Oates, 2014). Õpikud edastavad ühiskonna väärtushinnanguid ja arusaamu (Kukner, 2002). Sooline võrdõiguslikkus on osa põhihariduse ja gümnaasiumihariduse alusväärtustest (Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2018; Põhikooli riiklik õppekava, 2018), mistõttu tuleb ka õpikutes soolisele võrdõiguslikkusele tähelepanu pöörata. Õpikute puhul on probleemiks nendes kajastatavad soorollidest lähtuvad stereotüüpilised arusaamad.

Stereotüüpsed soorollid õpikutes kujundavad õpilaste minapilti. Mehi kujutatakse illustratsioonidel pere ülalpidajana ja naise kodu eest hoolitsejana (Klein, 2019). Võrreldes naistega on meeste nimed õpikutes tunduvalt rohkem (Blumberg, 2008). Meeste nimed esinevad õpikus tihedamini kui naiste nimed, samuti kasutatakse meeste puhul rohkem täisnimesid ja tiitlitega nimesid (Stockdale, 2006). Meeste osakaal kuulsate ja tuntud inimeste puhul on suurem kui naistel. Selline sugude kujutamine õpikutes saadab poistele ja tüdrukutele selge signaali, milline on nende roll ja tähtsus ühiskonnas. Selleks et luua diskrimineerimisest vabu õpikuid, tuleb olemasolevaid õpikuid uurida, et teada saada, mis vajab muutmist (Danju & Besim, 2018).

Viimastel aastatel on teema aktuaalsemaks muutunud ka Eesti ühiskonnas. Seda näitavad uurimused, artiklid ja magistritööd, milles keskendutatakse soolise ebavõrdsusele õpikutes. Jaan Mikk (2002) on toimetanud „Soorollid õppekirjanduses“, kus on esitatud uurimused soorollidest Eestis kasutusel olevates ajaloo,- eesti keele,- kodaniku-, ja perekonnaõpikutes kui ka lugemikes. Raamatus on kahe inglise keele õpiku uurimus. Lisaks sellele on Eestis tehtud teisi uurimusi soorollide kohta inglise keele õpikutes. Lehiste (2013) uuris, kahes inglise keele õpikus (*Step by step 5* ja *I Love English 5*) olevaid dialooge, kas ja millisel määral need sisaldavad stereotüüpseid soorolle. Talvik (2015) uuris, kuidas inglise keele õpikute *KEY* sarjas on soorollid esindatud. Kuna Eesti koolides kasutatakse nii erinevaid inglise keele õpikuid ja ka nende erinevaid väljaandeid, siis on oluline uurida hetkel kasutusel olevaid ja uusimaid õpikuid soorollidest lähtuvalt.

2000. aastal alustas Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon (edaspidi UNESCO) ülemaailmset liikumist Education For All (edaspidi EFA). Esimeseks EFA eesmärgiks oli luua 2015. aastaks kõigile õppijatele, vaatamata nende vanusele ja soole, võrdsed võimalused hariduse saamisel. Sooline diskrimineerimine õpikutes on üks EFA poolt kaardistatud probleemkoht, mis tuleks hariduse kvaliteedi tõstmiseks ületada (UNESCO, 2000). Aastal 2015 avaldatud raport tõdeb, et 15 aasta jooksul on olukord muutunud, aga sooline ebavõrdsus on õpikutes endiselt nähtav (UNESCO, 2015). Uurimisprobleemiks ongi selle lähtesituatsiooni kirjeldamise taustal asjaolu, et Eestis ei ole viimasel ajal uuritud enimkasutatavate inglise keele õpikute uuemaid väljaandeid, et saada ülevaadet, kuivõrd on sugude ja soorollide kujutamine nendes muutunud.

Uurimuse tulemused soodustaksid diskussiooni inglise keele õpikute sisu üle sugude kajastamisel. See diskussioon võiks aidata nii õpikute autoritel kui ka õppetöökõõ õpikuid valivatel õpetajatel pöörata tähelepanu sellele aspektile. Uusi õpikuid koostades saaksid autorid neid uurimistulemusi silmas pidada. Käesoleva magistritöö eesmärk on välja selgitada, kuidas ja mil määral kajastab Eestis enimkasutusel olev 6. klasside inglise keele õpik „I Love English IV“ sugusid.

Magistritöö koosneb seitsmest peatükist – soorollide kujunemise ajalooline ja kultuuriline taust, sugude kajastamine hariduses, soorollide kujutamine inglise keele õpikutes, uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused. Edasi annab magistritöö põhjaliku ülevaate käesoleva töö raames läbiviidud uurimuse metoodikast, tutvustab uurimuse tulemusi ning töö lõpeb kokkuvõtva aruteluga. Viimasena esitatakse töö piirangud ning praktiline väärtus.

Soorollide kujunemise ajalooline ja kultuuriline taust

Sugudesse suhtumine ja hoiakud on 50 aasta jooksul suurel määral muutunud (Henriques, 2019). Tunnustatud psühholoog Sigmund Freud oli arvamisel, et sugu (*sex*) määrab inimese elukäigu. Aastaid hiljem hakati selles teoorias kahtlema ja uurima valdkonda lähemalt, kas ikkagi ainult sugu määrab inimese identiteedi (Weingarten, 2015). Sotsiaalse soo (*gender*) ja soorollil algne (*gender role*) definitsioon on pärit 1970ndatest. Sel ajal avaldati esimesed psühholoogilised teosed, mis püüdsid avada ja selgitada soorollide olemust ja teket. Kuigi varasemalt ei olnud kasutusel soorollil ja sotsiaalset sugu mõistetena, ei tähenda see, et ühiskonnas neid ei eksisteerinud. Algselt oli uus uurimissuund keskendunud naissugupoolele patriarhaalses ühiskonnas. Uus vaatepunkt algatas soo uurimise keerukal teemal diskussiooni. Sugu hakati uurima lähtudes bioloogilistest ja sotsiaalsetest faktoritest, mis kujundavad soorolle (Zosuls, Miller, Ruble, Martin, Fabes, 2011). Sooroll (*gender role*) on ühiskonnas välja kujunenud vaade naistest ja meestest, tüdrukutest ja poistest ning mõlemale soole kohastest käitumisviisidest, hoiakutest, välimusest ja ametitest. Sooroll on kujunenud sotsiaal-kultuuriliselt (ENÜ portaal Haridus ..., *s.a.*). Selles töös võetakse aluseks soorollil eelpool toodud definitsioon. Sotsiaalne sugu (*gender*) aga eristab naisi ja mehi sotsiaalsete, psühholoogiliste ja kultuuriliste tunnuste järgi, mida ühiskond peab naiselikuks või mehelikuks (Lindsey, 2016).

Soorollide mõiste käsitus on aegade jooksul muutunud, sest soorollid ise on pidevas muutuses. Poisse õpetatakse lähtudes hoiakust, et nad on seikluslikud, iseseisvad ja tugevad. Tüdrukuid soovitakse näha nõrkade, abivalmitena ja alalhoidlikena. Selliseid stereotüüpe võimendavad nii meedia, rõivabrändid kui ka raamatud (Papp, 2009). Naiste vabastusliikumise mõjul on naiste roll peres ja tööelus muutunud (Hillard, 2018). Tööturul on naiste hulk 30 aasta jooksul suurenenud, mehed on endiselt seotud aladega, mida on neile läbi aegade kõige sobilikumateks peetud. Ometi eksisteerivad ühiskonnas endiselt tugevad hoiakud meeste ja naiste sobivate ametite, käitumise ja iseloomuomaduste kohta (Haines, Deaux, & Lofaro, 2016).

Hoiakud soorollidest võivad kultuuriti erineda. Kultuur kirjeldab kindla rahvuse tavasid, eluviise ja sotsiaalsed hoiakuid (Oxford Learner's Dictionaries, *s.a.*). Maskuliinsetes kultuurides on mehed pere ülalpidajad, feminiinsetes kultuurides peetakse normaalseks kui naised käivad tööl ja teenivad mõnikord ka rohkem meestest ning meeste roll koduse isana on aktsepteeritud (Smit, 2016). Feminiinsetes kultuurides on soorollid rohkem hägustunud. Nii mehi kui ka naisi peetakse pere eest vastutavateks, meeste ja naiste rollid ühiskonnas on võrdväärsed (Lombardo, *s.a.*). Maskuliinseteks riikideks peetakse näiteks Ameerika

Ühendriike, Itaaliat, Inglismaad. Feminiinseteks riikideks loetakse Põhjamaid, Madalmaid, Islandit ja ka näiteks Taimaad (Smit, 2012).

Sugude kaheks grupiks jaotumine neile omistatud tunnuste järgi toob kaasa soostereotüüpide tekkimise ohu. (Lindsey, 2016). Soostereotüüp (*gender stereotype*) on mingil ajaperioodil kehtiv suhtumine meeste ja naiste ning tüdrukute ja poiste olemusse ja omadustesse vastavalt nende soole. Soostereotüüp on kujunenud ajaloolis-kultuuriliselt (UNICEF, 2017). Soostereotüübid on otseselt seotud soolise ebavõrdsusega (*gender inequality*), mis väljendub meeste ja naiste ja tüdrukute ja poiste ebavõrdses võimatuses, näiteks töötasus, ressurssides, osalemises erinevates eluvaldkondades (ENÜ portaal Haridus ..., s.a.).

Stereotüüpsed omadused mõjutavad rolli perekonnas ja ametivalikul. Ametite kajastamine õpikutes, kus eelistatakse mehi või naisi, loovad lastele kujutluspildi, milline peaks olema nende tulevik. Nii kandub järeltulevatele põlvetele edasi soostereotüüpiline jaotus, mida peetakse justkui ühiskondlikuks normiks ja see tundub loogiline, sest nii on alati olnud (Hillard, 2018). Lapsed õpivad sotsialiseerumise käigus traditsionaalseid soorolle. Kõige tähtsamad mõjutajad on kodu ja perekond, aga ka kool (Dawar & Anand, 2017). Suhtumine sugudesse mõjutab poiste ja tüdrukute õppeainete valikuid koolides, seda, kuidas nad hindavad oma oskuseid õppeainete raames ja milliseid oskuseid nad tahaksid juurde õppida (Van der Vleuten, Jaspers, Maas & Van der Lippe, 2016). Poisid ja tüdrukud peaksid saama tunnetada hariduses erinevaid kogemusi, lähtudes oma võimetest ja püüdlustest, mitte soost (Kollmayer, Schober, & Spiel, 2018).

Sugude kajastamine hariduses

Naiste ja tüdrukute ning meeste ja poiste võimalused hariduses on erinevad. Naistel ja meestel ning tüdrukutel ja poistel peaksid aga olema võrdsed võimalused haridusele ja eneseteostusele. UNICEF-i andmetel oli 2018. aastaks maailmas 2/3 riikidest jõudnud hariduses soolise võrdsuseni, st et põhihariduse saavad ligikaudu sama arv poisse ja tüdrukuid. Riikides, kus seda ei ole saavutatud on tüdrukud halvemas seisus, sest nende osakaal põhiharidusasutustes on väiksem kui poistel (Gender and education, 2018).

Võrdsete õiguste kehtestamine hariduses mõlemale soole peaks olema prioriteet. Ühinenud Rahvaste üldnõukogu võttis 1979. aastal vastu dokumendi CEDAW (*Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women*), mis sätestab, et igasugune sooline diskrimineerimine naiste suhtes tuleb peatada. See tähendab, et tuleb tagada võrdsed

õigused hariduses nii poistele kui ka tüdrukutele, sealjuures tuleb ka õpikutest eemaldada stereotüüpsed soorollid, et seda eesmärki täita.

Sooline diskrimineerimine tähistab (*gender discrimination*) ühe soo esindaja kohtlemist halvemini kui teise soo esindaja kohtlemist (ENÜ portaal Haridus ..., *s.a.*). Koolil on oluline roll võrdõiguslikkuse arendamisel ja tagamisel. Haridusasutustel on suur vastutus võrdõiguslikkuse loomises ja stereotüüpsete hoiakute ärahoidmises (UNESCO, 2013). Haridus ei paku poistele ja tüdrukutele samaväärseid võimalusi, ent kool on esmane sotsialiseerumise koht (Ortín & Abad, 2018). Koolis omandavad lapsed algsed käitumismudelid ja hoiakud enda ja teiste suhtes. Need õpitud mustrid väljenduvad ka hilisemas elus ja ka näiteks karjäärivalikus (Bandura, Bussey, 2004). Soolist ebavõrdsust suurendavad klassis kasutusel olevad materjalid (Sumi, 2012). Diskrimineerimisest vabade õpikute väljatöötamine on vajalik, et õpilased tunneksid end haridusse kaasatuna (Dawar & Anand, 2017). Stereotüüpsete soorollidega õppematerjalid alandavad õpilaste enesehinnangut ja piiravad ootusi karjäärivalikul (Dawar & Anand, 2017; Mkuchu, 2004).

Võrdõiguslikkust ei tagata ainult stereotüüpidest vabade õpikutega, seda mõjutavad mitmed tegurid haridusasutuse keskkonnas. Sooline ebavõrdsus on hariduses peidetud, kuid tõsine takistus võrdõiguslikkuse saavutamisel. Variõppekava, mis sisaldab sotsiaalseid suhteid, hoiakuid, kultuurilisi seoseid, uskumusi ja väärtuseid on märkamatu protsess, mida lapsed õpivad mitteformaalselt kooli kultuurist ja õhkkonnast, suhtumisest ja inimestevahelistest suhetest (Clark, 2016; ENÜ portaal Haridus ..., *s.a.*). Variõppekava tajuvad õpilased neid ümbritsevas keskkonnas, sinna alla kuulub teiste käitumine (mis on aktsepteeritud, mis mitte), suhtlusviisid (õpilaste omavaheline suhtlus, õpetajate suhtlus, õpetajate ja õpilaste vaheline suhtlus) ning sõnakasutus erinevate inimeste puhul (The Glossary of ..., 2015). Seda kutsutakse „varjatuks,“ sest see ei ole akadeemiline ja fikseeritud, mis omakorda teeb selle mõju uurimise ja selle muutmise keeruliseks.

Soolist ebavõrdsust ei saa seega vähendada ainult õppekavade ja õpikute muutmisega. Stereotüübid, mida võib endiselt õppematerjalides leida, kinnistavad ja säilitavad soolist ebavõrdsust (European Institute for ..., *s.a.*). Kuna õppematerjale ja õpikuid kasutatakse 80% kogu klassiruumis veedetud ajast, siis on oluline, et ka õppekirjandus soodustaks võrdõiguslikkust. Juba väga varajases eas salvestavad lapsed soolisi käitumismalle, mida enda ümber näevad, ning jätavad meelde, millist käitumist nende soolt oodatakse. Poisid ja tüdrukud ei ole üldises intelligentsuses üksteistest erinevad, küll aga suhtutakse hariduses mõlemasse soosse erinevalt ja sellest tuleneb õpilaste erinev õppeainete valik koolides ja

enesehinnang ainealastes oskustes (Fennema ja Lamon, Hyde, 1990; Hyde ja Linn, 1988; Walkerdine, 1989).

Õppematerjalide ja õpikute toel saab võrdõiguslikkust ja sellest teadlikkust suurendada. Õppematerjalid sisaldavad väga palju poisse ja mehi kujutavaid pilte ja olukordi, naiste ja tüdrukute kaasatus õpiku sisus on tunduvalt väiksem (Blumberg, 2008). See aga tähendab, et ühele soole pööratakse tundides õppematerjali kaudu oluliselt rohkem tähelepanu ja teine sugu jääb tagaplaanile. Naisi kujutatakse rohkem stereotüüpilistes tegevustes kui mehi. Naistele on omane koristada, hoolitseda laste eest ning õpetada. Mehed seevastu teevad aktiivselt sporti ning käivad tööl (Klein, 2019). Naisi näidatakse rohkem kodustes rollides, samal ajal kui mehi kujutatakse sportlastena, loomingulistes ametites ja juhtivates rollides (Saarikivi, 2012).

Õpikutes antakse seeläbi edasi arusaama, et meestelt ja poistelt eeldatakse ühiskonnas aktiivse rolli võtmist ja saavutustele keskendumist. Naistelt ja tüdrukutelt eeldatakse ühiskonnas passiivset rolli. Ent õpikutes kujutatud mehed ja naised peaksid osalema mitmekülgsetes tegevustes ja esindama ühiskonnas mitmesuguseid rolle, mis motiveeriksid nii tüdrukuid kui ka poisse. Õpetajad saavad seni kasutusel olevaid õpikuid edukalt kasutada, tuues näiteid ka soolistest ebavõrdsusest õpikutes ja arutleda nende üle õpilastega (Stockdale, 2006). Uute ja soostereotüüpidest vabade õpikute loomiseks tuleb kasutusel olevaid õpikuid analüüsida lähtuvalt nende sisust – tekstist, illustratsioonidest ja nende kokkusobivusest (Brugeilles, Cromer, 2009). Järgmises peatükis käsitletaksegi, kuidas õpikute pildidel ja tekstides sugusid kujutletakse.

Sugude esindatus õpikute pildidel ja tekstides

Õpetajad lähtuvad tunni planeerimisel ja läbiviimisel valdavalt õpikutest, seetõttu peetakse neid peamiseks õppematerjalideks (Gouvias & Alexopoulos, 2018). Õpikud annavad edasi väärtuseid, hoiakuid, käitumismalle, mis on ühiskonnas aktsepteeritud (Widodo, 2018). Erinevate riikide uurimustes on leitud, et õpikutest on soolist ebavõrdsust, õppematerjalid kätkevad ebavõrdset soolist jaotust (Francis & Paechter, 2015). Õpikud toovad stereotüüpseid näiteid, vähendades seega naiste rolli ühiskonnas (European Institute for ..., *s.a.*). Õpikute sisu võib edasi kanda aegunud stereotüüpe ja seksistlikke hoiakuid. Põhihariduse õpikutes leidub rohkem viiteid meestele (ENÜ portaal Haridus ..., *s.a.*). Tekstides ja illustratsioonidel on naiste osakaal tunduvalt väiksem. Eriti selgelt eristub naiste ja meeste kujutamine erinevates ametites ja kodustes rollides. Ühiskonna soolise kihistumise tõttu tundub selline käsitlus õpikutes iseenesestmõistetavana ning kujundab lapsi ka vastavalt käituma

(Blumberg, 2008). Euroopa Liidu (edaspidi EL) statistika mitmetes valdkondades näitab, et naised on rohkem sotsiaalselt tõrjutud või töötud.

Ameerika Ühendriikides analüüsitud algkooli ja põhikooli tervisekasvatuse õpikutest leiti, et naised ja erineva nahavärviga inimesi on kujutatud stereotüüpsetes rollides (Deckman, Fulmer, Kirby, Hoover & Mackall, 2018). Seevastu statistiliselt olid naised ja mehed illustratsioonidel peaaegu võrdselt (naisi 46% ja mehi 54%) esindatud. Seega alati ei pruugi sugude esindatuse sagedus illustratsioonidel välistada õpikus kujutatud stereotüüpseid soorolle. Huvitava järelduseni jõudsid Osad'an, Belešová, ja Szentesiová (2018) Slovakkia matemaatika õpikuid analüüsides – kõigis õpikutes tegid sisseoste kodused emad. Tekstülesannetes, kus olid esindatud nii poisid kui ka tüdrukud, olid poisid alati kiiremad jalgrattaga sõidus ja jõudsid tüdrukutega võrreldes rohkem kukerpalle teha. See-eest ülesannetes, mis olid seotud lugemisega, olid tüdrukud poistest kiiremad ja jõudsamad (Osad'an, Belešová ja Szentesiová, 2018). Seega annavad õpikuid mõista mõlemale soole seatud ootustest konkreetsete ülesannete edukaks täitmiseks.

Saksa keele õpiku analüüsimisel täheldasid Moser ja Honnover (2014) naiste suuremat osakaalu kodustes rollides ja meeste suuremat osakaalu karjäärialastes tegevustes. Veel leidsid nad, et emasid ja vanaemasid oli õpiku tekstides mainitud kolm korda rohkem kui vanaisasid ja isasid. Naiste ametite hulk varieerus 13 erineva ala vahel, seevastu meeste puhul täheldati erinevaid ameteid 25 (Moser & Hannover 2014). Itaalia keeleõpikute uurimise käigus leidis Biemmi (2015) huvitava nüansi soo kujutamisel – naiste ja tüdrukute puhul on suur rõhk nende välimusel (kuidas nad riietuvad, millised on nende juuksed jne), aga meeste puhul sellist lähenemist tekstides ei leia. Frisén ja Holmqvist (2010) rõhutavad, et tegelikkuses on füüsilise ilu eest hoolitsemine tähtis mõlemale sugupoolele. Sugude ebavõrdset ja stereotüüpilist kujutamist on leitud paljude erinevate õppeainete õpikute tekstides ja ka illustratsioonidel.

Ka Eestis on sugude jaotust ja kujutamist õpikutes uuritud. Mikk (2002) on kogunud erinevad uuringud ühte teosesse. Kuuenda klassi ajalooõpikus „Vana Aeg“ kujutatakse suuremal määral mehi, põhitekstides on mehi kirjeldatud 93 korral ja naisi 4 korral. Selle õpiku uuringust selgub, et kõigil kordadel, kui mainitakse naisi, tutvustatakse kõigepealt nende seost meestega ning alles seejärel viidatakse naise nimele. Naisi esitatakse õpikus passiivsetena, võrreldes meestega, keda kujutatakse aktiivsetena (Järviste, 2002). Sarnaste tulemusteni jõudis ka Säälik (2002), kes leidis viienda klassi ajalooõpikuid analüüsides, et kujutatud inimestest oli 54% mehed ja 3% naised, ülejäänud inimeste sugu oli määramata. Naiste mainimist tekstis esines vaid kolmel korral. Samuti olid viienda klassi ajalooõpikus

naised passiivsed ja mehed aktiivsed tegelased. Tähelepanuväärne on ka see, et keelendite puhul on samuti rõhk meessoole, näiteks sõnades „kaupmees“, „ametimees“, „meeskond“ (Säälik, 2002).

Esimese klassi lugemikke analüüsid Männik ja Piirimägi (2002) järeldusele, et meessoost tegelasi esitatakse lugemikes rohkem. Uurijad tegid märkimisväärse tähelepaneku, et tekstides mehi mitte üksnes ei esitleta rohkem, vaid neid ka tähtsustatakse rohkem, näiteks on juba pealkirjas mehe nimi või on see paksus kirjas välja toodud. Sugusid esitatakse õpikus stereotüüpselt, mehed on tööga hõivatud ning naised hoolitsevad kodu ja perekonna eest. Huvitava leiuna toovad uurijad välja, et hariduse ja õppimisega seotud tegevustes tuuakse mõlemat sugu võrdselt välja (Männik, Piirimägi, 2002). Erinevalt ajaloo õpikutest leidsid Säälik (2002) ja Piirimägi (2002), et aktiivseid ja passiivseid tegevusi omistatakse mõlemale soole võrdselt. Järgmises peatükis käsitletakse uurimusi, mis keskendavad soorollide kujutamisele inglise keele õpikutes.

Soorollide kujutamine inglise keele õpikutes

Sugude kajastamine õpikutes on paratamatu. Selleks et luua sooline võrdõiguslikkus mõlema soo vahel, on oluline rakendada võrdõiguslikkuse printsiipe ka inglise keele õpikutes (Holmqvist & Gjörup, 2007). Inglise keel väljendab samuti sugude erinevust, meeste ja naiste kohta kasutatakse erinevaid asesõnu, ka paljud omadussõnad käivad pigem naiste (*pretty*) või siis pigem meeste (*handsome*) kohta (Holmqvist, Gjörup, 2007). See aga ei toeta soolise võrdõiguslikkuse edendamist. Hamdan (2010) väidab, et inglise keele õpikud tõstavad esile soorolle ja sealjuures rõhutatakse kahe soo erinevusi. Nii õpikute keelekasutus kui ka illustratsioonid tugevdavad soorollide kinnistamist (Hamdan, 2010). Mustapha (2014) jõudis järelduseni, et illustratsioonid viitavad inglise keele õpikutes sugude ebavõrdsusele, sest õpiku piltidel on kujutatud rohkem üht sugu – mehi.

Uuemates inglise keele õpikute sisu, näiteks tekstides ja piltmaterjalid on rohkem näha sugude tasakaalu (Lau & Guo, 2018). Seevastu palju aastaid või aastakümneid tadsgasi avaldatud õpikud peegeldavad toonast ühiskonda. Maailm on aja jooksul muutunud ja sellega ka inimeste teadlikkus võrdõiguslikkusest. Kuigi vanemad õpikud ei peegelda tänapäevast ühiskonda, on need koolides siiski kasutusel (Perasso, 2017).

Sooliste väärarusaamade vältimiseks on oluline edastada õpiku kaudu soolist võrdõiguslikkust edenevat informatsiooni (võrdne sugude kajastatus piltmaterjalis, tekstis, sh soostereotüüpide vältimine). Sellised inglise keele õpikud aitavad ja suudavad tõsta õpilaste teadlikkust soolisest võrdõiguslikkusest (Setyono, 2018). Flood märgib (2016), et kuigi

võrdõiguslikkuse rõhutamine on inglise keele õpikutes suurema tähelepanu all, näitavad hilisemad uuringud siiski õpikutes esinevat ebavõrdsust. Mure ei puuduta vaid arengumaid, uuringud näitavad, et sarnase probleemi ees seisavad nii madala kui ka kõrge sissetulekuga riigid (Perasso, 2017). Õpikutele kehtestatud nõuded ja kriteeriumid, mida järgnevalt käsitletakse, aitavad uute õpikute loomisel muuta nende sisu sooneutraalsemaks ja vabaneda stereotüüpidest.

Nõuded keeleõpikutele

Õpik on materjal, mis sisaldab aine või teema põhimõtteid ja on aine või teema uurimiseks oluline teos (Merriam-Webster, *s.a.*). Õpikud on loodud, et toetada pedagoogilisi võtteid. Nende sisu on välja töötatud äärmiselt hoolikalt, järgides riigi poolt esitatud nõudeid õppekavades (Oates, 2014). Eestis on seadusega sätestatud õppekirjanduse liigid: õpik, töövihik, tööraamat ja töölehed. Õpikud peavad järgima õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtteid. Õppematerjali ülesandeks on kindlustada õpilase kõlbeline ja sotsiaalne areng ning tervikliku maailmapildi loomine (Ligi & Holm, 2016).

Kuigi õpikuid saab klassiruumis kasutada väga erineval moel, tõdevad õpetajad, et õpik aitab struktureerida ja planeerida tunde (Oates, 2014). Stará, Chvál ja Starý (2017) uurisid õpetajate arvamusi õpikute tähtsuse kohta. Õpetajad väitsid, et õpik aitab kindlustada ka õppekava täitmist. Vähem kogenenud õpetajatele annab õpik kindluse õppekava täitmisel. Õpik aitab tundi üles ehitada ja säästab aega tunni planeerimisel (Ahmadi & Derakhshan, 2016; Nordlund, 2016).

Õpikud peavad tagama kasutajale võimalikult tõhusa õppimise (Tomlinson, 2012). Eestis peab õppematerjal olema vastavuses riikliku õppekavaga (Ligi & Holm, 2016). Eestis on üheks tingimuseks, et õpikul peab enne lõpliku hinnangu andmist olema vähemalt kaks retsensiooni. Ühe retsensiooni autor peab olema koolis töötav õpetaja, kes on vanemõpetaja või metoodik (Rikka & Semidor, 2017). Õpiku valimisel tuleb analüüsida, millist õpikut ja miks peaks kasutama. Tihti valitakse koolidesse õpikud, mille sisu ei ole uuritud. Peamiselt tehakse õpiku valimise otsus lähtudes selle kommertslikust välimusest (Rahmawati, 2018). Õpiku analüüsimiseks peaks olema kriteeriumite kogum, mille alusel õpiku sisu kvaliteeti hinnata, uusi õpikuid luua ja kasutusel olevaid hinnata. Euroopas on oluline lähtuda *Best European Learning Materials Awards* (BELMA) loodud kriteeriumitest. Neid kriteeriumeid täites saab luua õpiku, mis on õppija jaoks tõhus ja arvestab erinevate ühiskondlike aspektidega (Best European Learning, *s.a.*).

BELMA väljatöötatud õpikute hindamise kriteeriumite alusel valitakse välja Euroopa parimad õpikud. Õpikuid hinnatakse kaheksa kriteeriumi alusel. Need kriteeriumid peaksid tagama, et õpik on terviklik ja õppija jaoks tõhusaim. Tähtsad õpiku kriteeriumid on asjakohasus, läbipaistvus, usaldusväarsus, atraktiivsus, paindlikkus, generatiivsus, osalus ja sotsialiseerumine. Sugude ja soorollide käsitlemise seisukohast on olulised kriteeriumid eelkõige usaldusväarsus ja osalus. Usaldusväarsuse kriteeriumi puhul on oluline rõhk materjali autentsusel, millised faktid ja näited on ühiskonnale omased. Osaluse kriteeriumi all pööratakse tähelepanu sellele, et õppija tunneks end materjali kasutades olulisena, et materjal toetaks tema huvisid, arvamusi ning oleks seotud õppija eluga (Best European Learning, *s.a.*).

Hea õpiku loomise ja kasutusele võtmise tunnuseks on eelarvamuste vaba sisu, mille alla kuulub: keelekasutus, illustratsioonid ja väärtused, mida püütakse õpikus edastada. Väärtuste hulka kuuluvad tolerantsus, kaasatus, sotsiaalne õiglus, mitmekesisus, konfliktide lahendamine, sootundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus (Loan, Ha, Thuy, Tri, Hoa, Kivekäs 2010). Otlowski (2003) väidab, et inglise keele õpikute sisu peaks kajastama ausalt antud keeleruumi ja sealseid sotsiaalseid gruppe, sh sugude võrdset kaasatust ühiskonnas.

Võõrkeele õpikutest õpitu, nähtu, loetu samastub õpilaste jaoks reaalse keeleruumiga. Õpilased võivad hakata arvama, et sugudevaheline ebavõrdsus on selles keeleruumis tavaline ning võivad hakata seda ühiskondlikuks normiks pidama (European Institute for ..., *s.a.*). Inglise keele õpikud peaksid kajastama inglise keelt kõnelevaid inimesi reaalsest elust, mitte nende soole omistatud tunnustest lähtuvalt (Cook, 2015). Ena (2014) kirjeldab aspekte, millest lähtuvalt võiks valida ja koostada õpiku. Õpik peaks olema vaba soolistest eelarvamustest, sisaldama kaasava ühiskonna printsiipe, tutvustama mitmekülgeid võimalusi, avardama maailmavaadet, laiendama teadmisi keeleruumist ning õpik ei tohiks keskenduda ühele suurele inimgrupile (mehed või ka naised), vaid kajastama kõiki võrdselt.

Õpik on tähtis osa õpilaste minapildi kujunemisel ja sotsialiseerumisel (Jannati, 2015; Parham, 2013). Varasemalt on uuritud keeleõpikuid nende sisust lähtuvalt. Selleks et selgitada välja, kas ka õpikutes tagatakse sooline tasakaal, tuleb neid ka sellest aspektist uurida. Võõrkeele õpikute uurimine aitab nii materjalide loojatel õpikuid koostada kui ka õpetajatel neid klassiruumi valida. Veel aitab õpikute hindamine ja analüüsimine edendada ja kaasajastada õpikute (Ahmadi & Derakhshan, 2016).

Kaili (2016) uuris, mida peaksid võõrkeele õpikud õpetajate arvates sisaldama. Valdavalt toodi välja, et õpikud peaksid õpetama ja tutvustama õpilastele kultuuridevahelist suhtlust, sh kultuuride erinevust ja avatud meelega mõtlemist neid ümbritsevast maailmast ja inimestest. Inglise keele õpikud kannavad endas ühiskonnas soovitud väärtusi, hoiakuid,

teadmisi ja oskusi (Wen-Cheng, Chien-Hung & Chung-Chieh, 2011). Soorollide kujutamist inglise keele õpikutes on uuritud nii välismaal kui Eestis.

Varasemad uurimused inglise keele õpikutes soorollide kujutamise kohta

Soorollide uurimine õpikutes keskendub enamasti sellele, kuidas sugude kirjeldamise muster läbi õpiku kulgeb. Ühest dialoogist, ülesandest või tekstist ei saa järeldada soorollide stereotüüpilist kasutamist kogu õpikus. Selleks on vaja läbi töötada kogu õpik ja leida „muster“, kuidas erinevaid tegelasi on soost lähtuvalt tekstides ja piltmaterjalis kajastatud (Mustapha & Mills, 2015). Õpikute autoritel ja illustraatoritel on suur mõju sellele, kuidas mehi ja naisi ning nende rolle õpikutes kajastatakse (Lee & Collins, 2009).

Dialooge analüüsidest saab keeleõpikutest olulist teavet. Analüüsi kaudu saadakse teada, kes dialoogist osa võtavad (kas mehed ja naised, ainult mehed või ainult naised). Inglise keele õpikuid uurides on täheldatud, et õpiku dialoogides küsivad naised sageli informatsiooni ja mehed annavad juhiseid (Mustapha & Mills, 2015). Salonen (2019) tõdeb, et tema poolt analüüsitud õpiku *Let's go! 6 Storybook* dialoogidest olid pooled alustatud meeste poolt ja pooled naiste poolt.

Lee (2018) leidis nelja erinevat Jaapanis kasutusel olevat inglise keele õpikut analüüsidest, et tekstides kasutatakse enamasti mehi määratlevaid asesõnu. Ameteid kajastades kasutasid autorid aga rohkem sooneutraalseid sõnu, näiteks *policeman* asemel *officer*, *mankind* asemel *people*, *businessman* asemel *businesspeople*, mis näitab Jaapani edasiminekut sooneutraalsuse saavutamisele võõrkeeleõpikutes (Lee, 2018).

Leedu võõrkeeleõpikuid uurides tuli ilmsiks, et tekstides viidatakse kõigepealt meessoost tegelasele ja alles siis temaga seoses olevale naissoost tegelasele, esimesena on viidatud naissoost tegelasele juhul, kui räägitakse peresuhetest (*mum and dad*). Kleini (2019) arvates võivad selle põhjuseks olla grammatikatabelid, kus esimesena on kirjas asesõna *he* ja alles siis *she*. Mehed on õpiku tekstides aktiivsed, seiklushimulised, naised seevastu emotsionaalsed, hirmunud ja kellestki teisest sõltuvad (Klein, 2019; Haines, Deaux & Lofaro 2016; Gouvias & Alexopoulos 2018).

Kahe Soomes kasutusel oleva inglise keele õpiku (*WOW! ja Yippee!*) analüüsimisel leidis Auvinen (2017), et kui naiste osakaal sporti kajastavatel illustratsioonidel on kasvanud, siis mehi on kujutatud ühekülgselt mõlemas õpikus samu spordialasid (hokit ja jalgpalli) harrastamas. Gouvias ja Alexopoulos (2018), kes analüüsisid Kreekas kasutusel olevaid inglise keele õpikuid, väitsid, et meeste nimedele on viidatud kaks korda rohkem kui naiste

nimedele. Samale tulemusele jõudsid nad ka võimupositsioone uurides, naiste osakaal oli tunduvalt väiksem ametites, mis nõudsid „liidriks“ olemist ja teiste juhtimist.

Hispaania kolme õpiku uurimisel selgus, et naisi iseloomustatakse sõnadega *hooliv, moest huvituv* või *hirmunud*, aga mehi iseloomustades kasutati sõnu *enesekindel, võimukas/autoriteetne* ja *aktiivne* (Ortin & Abad, 2018). Sarnaselt Mkuchule (2004) leidsid ka Lee ja Collins (2009) oma läbiviidud uurimustes, et Austraalia ja Hong Kongi inglise keele õpikutes kujutatakse mehi tekstides seoses tehnoloogiaga, poliitika ja edulugudega, naisi aga seostatakse sõprussuhete, abivalmiduse ja teiste eest hoolitsemisega.

Kahe inglise keele õpiku võrdlemisel, millest üks on eesti autori kirjutatud ja teine inglise autori kirjutatud, leidis Richards (2002), et mõlema õpiku puhul oli suurem tähtsus meestel, neid oli rohkem esindatud nii tekstis kui ka illustratsioonidel. Eesti autori puhul omistatakse asesõna „he“ kasutamist inimesele viitamisele rohkem, kuna see sarnaneb rohkem sõnale „ta“ eesti keeles, mis ei viita otseselt kummalegi soole (Richards, 2002). Autor ei pruugi teadlikult seda valikut teha ja tõlgib „ta“ automaatselt inglise keelde „he“. Inglise autori õpikus leidis Richards (2002) mitmeid kohti tekstis, kus inimestele viidati sõnaga „he“, kuigi selle oleks saanud asendada sõnaga „people“.

Lehiste (2013) leidis sarnaselt teiste uurimuste autoritega inglise keele õpikutes stereotüüpseid soorolle. Kahe inglise keele õpiku (*I Love English 5* ja *English Step by Step*) dialooge analüüsisides täheldas Lehiste (2013) esimeses õpikus rohkem sooneutraalseid ja naissugupoolt esindavaid tegelasi, teises aga domineerisid dialoogides mehed. Samuti rõhutas, et sugude võrdne kajastatus inglise keele õpikutes loob sotsiaalse konteksti keeleruumis, seega on oluline, et sugusid kajastataks võrdsetena (Lehiste, 2013). Sellest lähtuvalt on vaja Eestis kasutusolevaid inglise keele õpikuid veel uurida, et autorid saaksid uute õpikute loomisel sugusid tasakaalustatult kajastada.

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Õpikud sisaldavad peale vajalike faktide ja teadmiste veel ka üldtunnustatud väärtuseid ja ühiskonnas käitumise aktsepteeritud viise. Õpikud vormivad õpilase minapilti ja hoiakut neid ümbritseva maailma suhtes (World Education Blog, 2016). Sooline võrdõiguslikkus on üks aspekte, mida saab õpikute kaudu tugevdada. Haridusasutused omavad suurt rolli ühiskonna demokraatlike väärtuste edastamisel. Seda aitavad teha ka koolides kasutusel olevad õpikud (Glickman, 2009). Demokraatliku hariduse väärtuste hulka kuuluvad: iseseisvus, vabadus, sõprussuhted, konfliktide rahumeelne lahendamine, tolerantsus, võrdsus ja õiglus (Sari, Sari & Ötunç, 2008). Eelnevate väärtuste edastamiseks on vaja, et kasutusel olevad õpikud

toetaksid väärtuste õpetamist. Stereotüüpseid soorolle kajastavad õpikud ei ole kooskõlas demokraatlike väärtustega, mis rõhutavad ühiskonnas võrdsuse ja tolerantsuse olulisust.

Diskrimineerimisest vabade õpikute loomine ja hindamine peaks lähtuma kindlatest kriteeriumitest. Üksnes õpiku illustratsioonide vaatlemisest ei piisa, et õpiku väärtust hinnata, tuleb analüüsida ka teksti, ülesannete juhiseid, lisasid, kaanepilte ja õpikute tegelasi (Brugilles & Cromer, 2009). Uute õpikute loomisesse tuleks kaasata rohkem inimesi, kes annaksid õpikute sisule kogu protsessi käigus hinnangu. Õpetajad ise peaksid olema kriitilisemad, milliseid õpikuid nad klassiruumi valivad. Õpetajatel on suur roll otsustamisel, milliseid väärtuseid nad tahavad oma õpilastele edasi anda ja õpetada (Sirén, 2018). Soolise diskrimineerimise vältimiseks uutes õpikutes tuleb kasutusel olevates õpikutes esmalt välja selgitada, milline on suguline esindatus õpikutes, kas sugusid käsitletakse soostereotüüpselt või mitte ning millisel kujul stereotüüpe õpiku sisu kajastab (Danju & Besim, 2018).

Mitmed uurijad on jõudnud järeldusele, et õpikud kätkevad endas stereotüüpseid soorolle ning mehi ja poisse kajastatakse õpikutes tunduvalt rohkem (Deckman, Fulmer, Kirby, Hoover, & Mackall, 2018; Säälük, 2002; Männik, Piirimägi, 2002; Blumberg 2008; Moser & Hannover 2014). Lisaks sellele, et naisi ja tüdrukuid kajastatakse õpikute vähem, on neid kujutatud stereotüüpilistes soorollides nii tekstides kui ka illustratsioonidel. Ootused sobivatest ametitest, kodustest rollidest, kohustustest, käitumismustritest ning välimusest õpikutes on mõistetavad mõlema soo puhul (Ghazaryan, 2019). Eestis on sugude kajastamist ja soorolle inglise keele õpikutes uuritud vaid neljas inglise keele õpikus, mis näitab, et vajalik oleks ka teisi õpikuid analüüsida. Kasulik oleks seda teha mõne enimkasutatud õpiku näitel. Käesoleva magistritöö eesmärk on välja selgitada, kuidas ja mil määral kajastab Eestis enimkasutusel olev 6. klasside inglise keele õpik „I Love English IV“ sugusid. Eesmärgi täitmiseks püstitati kuus uurimisküsimust:

1. Mil määral on õpiku piltidel esindatud naised või tüdrukud ning mehed ja poisid (edaspidi naised/tüdrukud ning mehed/poisid)?
2. Millises osakaalus on õpikus kasutatud naiste/tüdrukute ning meeste/poiste nimesid?
3. Millise soo esindajad on kuulsad inimesed ja tuntud raamatutegelased?
4. Millised tegevused iseloomustavad erinevaid sugusid õpikus?
5. Milliseid ameteid omistatakse kummalegi soole õpikus?
6. Millises järjekorras ja mil määral viidatakse naistele/tüdrukutele ning meestele/poistele õpikus?

Uurimisküsimuste moodustamisel lähtuti selguse mõttes sellest, milliseid andmeid ja millistest allikatest uuriti. Ülevaate sellest, kas uuriti teksti, pilte või mõlemaid annab Lisa 2.

Metoodika

Õpiku valik

Magistritöö sugude kujutamisest 6. klassi inglise keele õpikutes keskendub õpiku „I love English IV“-le. Õpik valiti seetõttu, et seda kasutatakse Eestis kuuendates klassides kõige rohkem. Vastanud 174 kooli seast kasutas kuuendas klassis „I love English IV“ õpikut 115 kooli Koolides kasutati õpiku erinevate aastate väljaandeid: 2006, 2009 ja 2015 (Villido käsikirjaline materjal, 2019). Selles magistritöös on aluseks võetud õpiku kõige uuem toimetatud versioon (Kurm & Soolepp, 2015), sest see peaks kajastama kõige uudsemaid suundmusi. Õpik sisaldab ülesandeid, illustratsioone ja erinevaid tekste, mida saab uurida magistritöö eesmärgist lähtuvalt. Õpik on jaotatud 20 peatükiks. Iga peatüki all leidub pilte, tekste ja grammatika ülesandeid. Töös uuriti kõigi 20 peatüki pilte ja tekste lähtuvalt magistritöö uurimisküsimustest.

Mõõtevahend

Magistritöö andmekogumismudel on koostatud Brugeilles ja Cromer (2009) „Analysing Gender Representations in School Textbooks“ käsiraamatu ning Stockdale (2006) „Gender Representations in an EFL Textbook“ uurimistöö mudelite alusel. Bruigelles & Cromer (2009) tööst on valitud tabelitena esitatud kategooriad, mida järgitakse. Autor valis kahest eelmainitud tööst selle töö andmekogumismudelisse 6 kategooriat magistritöö uurimisküsimustest lähtudes. Valitud analüüsikategooriad olid: pildid, tegevused, ametid, isikulised asesõnad, nimed ja staatus. Järgnevalt tuuakse välja analüüsitud kategooriad, täpsemad tabelid on leitavad andmekogumismudelisis (Lisa 1).

Andmekogumismudeli kategooriad:

- piltide arv;
- naised/tüdrukud ning mehed/poisid piltidel;
- naiste/tüdrukute ning meeste/poiste nimed tekstides (sh tuntud inimesed);
- naiste/tüdrukute ning meeste/poiste tegevus piltidel;
- naiste/tüdrukute ning meeste/poiste ametid tekstides;
- naiste/tüdrukute ning meeste/poiste staatus lausetes (kummale soole viidatakse enne).

Protseduur

Õpiku sisu hindamiseks koostati andmekogumismudel (Lisa 1). Õpiku kõigist peatükkidest ja ka kaanelt koguti andmeid, et saada teada, kuidas on õpikus kajastatud kaks sugu. Andmete kogumisel loeti üheks rühmaks naised ja tüdrukud ning teiseks rühmaks mehed ja poisid. Andmeid koguti õpiku tekstidest ja piltidelt (Lisa 2). Õpiku tekstide alla kuulusid ülesanded, jutud, pildi allkirjad ja tekstide pealkirjad. Piltide alla kuulusid teemapildid, väikesed pildid ja kaane pilt.

1) Kõigepealt jagati õpiku 20 peatüki kõik pildid kaheks rühmaks: teemapiltideks ja väikesteks piltideks. Teemapildid olid iga peatükki sissejuhatavad suured pildid.

Teemapiltide alla loeti ka kaanepilt. Väikesed pildid olid tekstis harjutusi ja tekste illustreerivad pildid.

2) Igas peatükis loendati inimeste nimed, sh tiitlitega nimed, täisnimed ja kuulsate inimeste nimed. Nimesid loendati pealkirjades, tekstides, pildi allkirjades. Nimede alla kuulusid eesnimed, täisnimed, tiitlitega nimed ja ka tuntud inimeste (sh ka raamatutegelaste, multifilmide kangelaste jne) nimed ja sugu. Nimede puhul loendatud kuulsate inimeste nimesid vaadeldi ka eraldiseisvatena, et selgitada välja üksnes õpikus kajastatud kuulsad inimesed. Kuulsate inimeste alla loeti raamatutegelased, kuningad, kuningannad, tuntud kaptenid, tuntud õpetajad, ministrid, kirjanikud jne. Tiitlitega nimega hulka kuulusid tiitlid: *sir, lord, mr, mrs, king, queen, captain*. Täisnimede alla loeti ees ja perekonnanimega esindatud inimesed. Kõik nimed loendati kokku nii ühekordselt kui ka kordustega (ühte nime oli kasutatud näiteks 20 korda). Nimede puhul loendati igas peatükis nii naiste/tüdrukute kui ka meeste/poiste nimed. Pärast loendamist liideti igast peatükist saadud nimed kokku, et selgitada välja arvandmed kogu õpiku mahus.

3) Igas peatükis loendati kõik naised/tüdrukuid ning mehed/poisid teemapiltidel ja väikestel piltidel. Eraldi loendati ja märgiti värviliselt õpikus pildid, kus ei olnud kujutatud inimesi või ei olnud aru saada, kes on pildil (näiteks pead ei ole näha, ainult käed on pildil) (Lisa 8). Neid pilte ei võetud analüüsimisel arvesse. Piltide alla ei arvestatud dialoogide juures olevaid pilte, sest neil oli alati kujutatud üht poissi ja üht tüdrukut. Kui pildil oli näiteks 4 inimest ja ainult ühe inimese sugu oli tuvastatav, siis loendati ainult see inimene, ülejäänud kolme ei loendatud. Õpikus oli pilte kokku 241, millest 122 pilti ei analüüsitud, sest nendel ei suudetud tuvastada inimeste sugu või oli tegemist esemetega. Lõplikuks analüüsimiseks jäi 20 teemapilti ja 98 väikest pilti.

4) Iga peatüki piltidel, nii teemapiltidel sh kaanepildil kui ka väikestel piltidel ja tekstides, loetleti tegevused, mida teevad naised/tüdrukud ning mehed/poisid. Tegevused

loendati kõikidel õpiku piltidel, millel kujutati inimesi. Piltidel loendati tegevused, kuna ei olnud võimalik kindlalt teada, kas tegevus on ka inimese amet. Kõiki tegevusi loendati ühekordselt. Kui piltidel oli näiteks naisi kujutatud õpetamas 4 korda, siis tabelis kajastub see ühekordse tegevusena. Lisa 3 annab ülevaate kõigist tegevustest piltidel ja tekstides.

5) Õpiku pealkirjades, tööjuhistes, tekstides ja ülesannetes loetleti ametid, mida tegid naised/tüdrukud ning mehed/poisid. Ametite loendamiseks loeti läbi kõik eelnevalt mainitud õpiku tekstiühikud. Ameteid oli võimalik tekstist välja otsida, sest viidati konkreetsetele töökohtadele (näiteks *Helen was a teacher*). Loendati ka need ametid, mis viitasid mõlema soo esindajale ja ametinimetusega ei kaasnenu soole viitavat asesõna *he* või *she* või kui ametit kirjeldati sooneutraalse sõnaga (*salesperson*). Kui isikuline asesõna oli tekstis olemas, paigutati amet vastava soo alla. Ametite puhul lähtuti vaid tekstiühikutest ja teksti kõrval olevat pilti arvesse ei võetud. Usaldusväärsete andmete saamiseks loendati ametid ainult tekstide põhjal, sest tekstis ja pildil olev informatsioon võis vastuollu sattuda. Näiteks kui tekstis oli ameti puhul kasutatud sooneutraalselt sõna, kuid piltidel olid mehed, siis oli keeruline otsustada, kas märkida amet teksti põhjal meeste/poiste alla või märkida see hoopis sooneutraalsena. Ametid pandi kirja iga kord, kui neid tekstis mainiti.

6) Lõpuks loendati õpiku tekstides laused, kus viidati nimedele, soospetsiifilistele isikunimetustele (*husband & wife, father & mother*) või soospetsiifilistele isikulistele asesõnadele (*he, she*), Eesmärgiks oli vaadelda, millises järjekorras viidatakse naistele/tüdrukutele ning meestele/poistele, kui need esinevad koos ühes lauses. Kõigepealt loendati igas peatükis laused, kus oli mainitud nimesid, soospetsiifilisi isikunimetusi või isikulisi asesõnu. Seejärel loendati laused, kus olid esindatud ainult naised. Järgmisena loendati laused, kus esinesid ainult mehed. Viimasena loendati kõik need laused, kus esinesid nii naised/tüdrukud kui ka mehed/poisid. Nende lausete puhul oli võimalik loendada mitmes lauses olid esimesena mainitud naised/ tüdrukud ja mitmes lauses mehed/poisid.

Andmete kogumise juures kasutati kaasloendajat. Kaasloendajat ei rakendatud iga peatüki puhul. Iga viienda peatüki juures loendas kaasloendaja samu andmeid, mida autor. Nii kaasloendaja kui ka magistritöö autori loendatud andmeid võrreldi omavahel ning vaadeldi, kas tulemused klappisid. Kaasloendaja ja autori loendatud andmed klappisid 95% ulatuses. Kui loendajate andmed omavahel ei klappinud, loendati andmed uuesti, et saada teada arvandmed õiges mahus.

Andmeanalüüs

Andmeanalüüsi jaoks kasutati Microsoft Excel programmi. Kõik andmed sisestati käsitsi Microsoft Excel programmi. Andmeanalüüsi jaoks koostati hindamismudelid lähtuvalt tabelid Microsoft Exceli programmi. Programmi abil oli võimalik loendada kõik arvandmed ja hiljem need ka omavahel liita, et välja selgitada arvandmed kogu õpiku kohta. Andmete kirjeldamiseks ja võrdlemiseks kasutati summasid ja protsente. Andmeanalüüsiks valiti kvantitatiivne sisuanalüüs. See meetod valiti selleks, et leida, mil määral õpiku tekst ja pildid kajastavad mõlemat sugu. Kvantitatiivne sisuanalüüs ehk kontentanalüüs aitab erinevat tüüpi tekstid lahti mõtestada kvantitatiivsete näitajate keelde (Kalmus, 2015), mis sobib selle magistritöö jaoks kogutud andmete analüüsimiseks kõige paremini. Kvantitatiivse andmeanalüüsi käigus analüüsitakse ainult üheselt mõistetavalt väljendatud sisu, see tähendab, et ridade vahelt informatsiooni ei otsita. Andmete analüüsimisel peab olema tagatud süstemaatilisus, iga valitud teksti analüüsitakse samade kriteeriumite alusel (Kalmus, 2015). Kvantitatiivne tekstianalüüs aitab uurijal süstemaatiliselt analüüsida teksti ja pilte (Hesse-Biber & Leavy, 2007). Lõpptulemuseks on kogutud andmete statistiline ettekanne (Kvantitatiivse ja kvalitatiivse ..., s.a.).

Tulemused

Järgnev peatükk annab ülevaate magistritöö tulemustest. Tulemused esitatakse püstitatud uurimisküsimustest lähtuvalt.

1. Mil määral on õpiku piltidel esindatud naised/tüdrukud ning mehed/poisid?

Tabel 1 näitab kõikide piltide jaotumist õpikus. Kuigi õpikus oli kokku 241 pilti, sobisid magistritöös analüüsimiseks neist vaid 118.

Tabel 1. Piltide koguarv õpikus

Teemapildid (sh. kaas)	Väikesed pildid	Ei klassifitseeru inimeste alla (ei analüüsita)	Analüüsitavad pildid	Kokku (teemapildid ja väikesed pildid)
21	220	122	118	241

Tabel 2. Sugude kujutamise teemapiltidel ja väikestel piltidel

Teemapildid (sh. õpiku kaas)	Arv	Protsent
	20 (1 pilt ei klassifitseeru)	
Mehi piltidel	38	51,4%

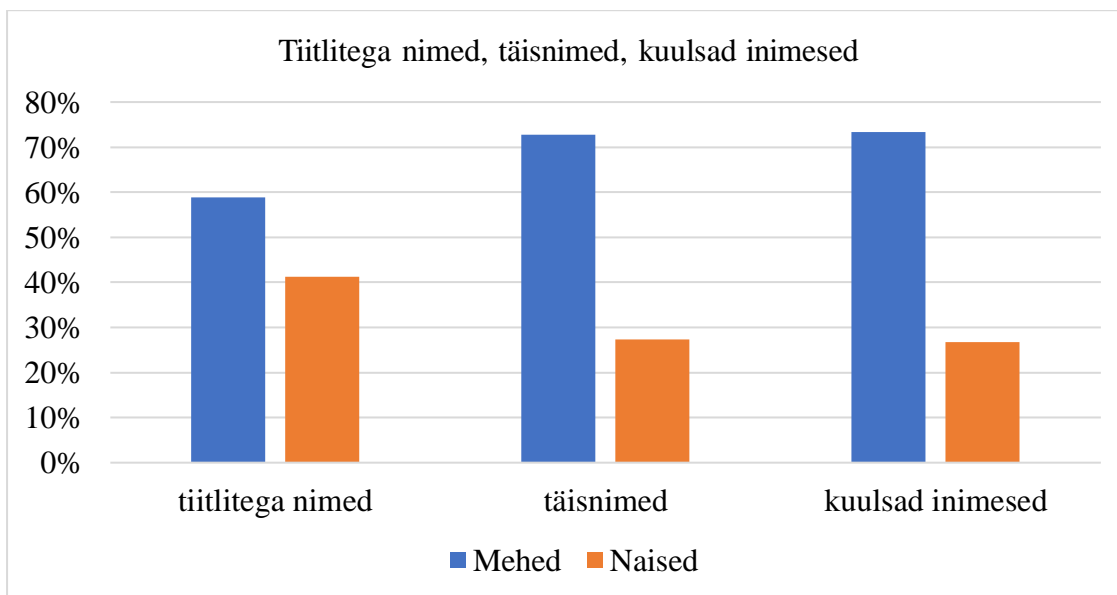
Naisi piltidel	36	48,6%
Kokku mehi ja naisi piltidel	74	100%
<hr/>		
Väikesed pildid		
<hr/>		
Arv	98 (122 ei klassifitseeru)	
<hr/>		
Mehi piltidel	98	52,7%
Naisi piltidel	88	47,3%
Kokku mehi ja naisi piltidel	186	
<hr/>		

Tabel 2 näitab analüüsitavate teemapiltidel kujutatud inimeste soolist esindatust.

Teemapiltide peal kujutati naisi ja tüdrukuid ning poisse ja mehi kokku 74 korral. Rohkem kujutati (51,4%) teemapiltidel mehi või poisse. Ühel teemapildil ei olnud kujutatud ühtegi inimest. Väikeste piltide hulgas analüüsiti 98 pilti, ülejäänud neist ei kujutanud inimesi või ei olnud võimalik tuvastada, millist sugu pildil kujutatakse. Nii suurte piltidel kui ka väikestel piltidel oli rohkem kujutatud mehi.

2. Millises osakaalus on õpikus kasutatud naiste/tüdrukute ning meeste/poiste nimesid?
3. Millise soo esindajad on kuulsad inimesed ja tuntud raamatutegelased?

Joonisel 1 on välja toodud kõige suurema sageduse esinemisega nimede kategooriad. Kõik õpikus esinenud nimed on loetletud lisa olevas tabelis (Lisa 5).

Joonis 1. Õpikus esinevad tiitlitega nimed, täisnimed ja kuulsate inimeste nimed.

Joonisel 1 on kujutatud tiitlitega nimed, täisnimed ning kuulsate inimeste nimed. Nende nimede hulk erines meeste ja naiste puhul kõige rohkem. Andmete kogumise käigus selgus, et naiste/tüdrukute ning meeste/poiste nimesid on õpikus „I Love English“ ühekordselt

lugedes küllaltki võrdselt kajastatud (vastavalt 49,1% ja 50,9%). Küll aga selgus, et naiste/tüdrukute nimesid oli õpikus välja toodud 11,6% protsendipunkti rohkem kui meeste/poiste nimesid. Tiitlitega nimede puhul oli rohkem esindatud meessoost inividid. Sama tendents oli täheldatav ka täisnimede puhul, kus esines 68,4% meeste nimesid ja ainult 31,6% kogu täisnimede hulgast olid naiste nimed. Kõige suurem erinevus ilmnis kuulsate inimeste nimede loetelus. Kuulsaid meessoost isikuid oli 73,3% ja naisi 26,7%. Erinevus esines kuulsate inimeste loendamisel ühekordselt ja kordustega. Kuigi meessoost kuulsate inimeste ja tegelaste nimesid oli õpikus rohkem, korraldi kuulsate naissoost inimeste nimesid õpikus rohkem. Näiteks kui peatükis oli juttu kuulsast naisest, siis seda naisenime esines tekstis 10-15 korda (Lisa 6). Meeste puhul kasutati ühte kuulsat nime maksimaalselt 3-4 korda tekstis (Lisa 7). Kuulsate meeste all õpikus „I Love English IV“ oli välja toodud näiteks nimed: prints Albert, Oscar Wilde, Captain Briggs, Harry Potter, Jim Callghan. Naiste puhul näiteks queen Victoria, Anne Sullivan, Helen Keller.

4. Millised tegevused iseloomustavad erinevaid sugusid õpikus?

Tabel 3. Tüdrukute/naiste ning poiste/meeste samade tegevusvaldkondade erinev sisu

Tegevusvaldkond	Naiste/tüdrukute tegevus	Meeste/poiste tegevus
õpetamine	teiste õpetamine	teadmiste jagamine
ostlemine	kleitide ostmine	spordiriiete ostmine
lastega tegelemine	tütardega tegelemine	poegadega tegelemine
	kodu koristamine	kodu koristamine
	vannitoa koristamine	riisumine
	voodi korrastamine	kodutööde jagamine
koristamine ja kodutööd	nõudepesumasina tühjendamine	prügi välja viimine
	toa pesemine	voodi korrastamine
	prügi välja viimine	toa pesemine
		infotehnoloogiliste
tehnoloogia kasutamine	nutiseadme kasutamine	probleemide lahendamine
	raadio kuulamine	info otsimine arvutist
	taskuhäälingute kuulamine	nutiseadme kasutamine
	sõnumite saatmine	<i>online</i> kursustel osalemine
Tegevusvaldkond	Naiste/tüdrukute tegevus	Meeste/poiste tegevus
tehnoloogia kasutamine	kalorite lugemine rakenduse abil	tehnoloogia tundmaõppimine

Tabelis 3 on välja toodud nelja sama valdkonna tegevused ja nende tegevuste sisu erinevus naiste ja meeste puhul. Kõik tegevused on nähtavad lisades (Lisa 3). Naiste/tüdrukute puhul tuvastati erinevaid tegevusi õpiku peale kokku 41. Meeste/poiste puhul oli vastav arv 39. Naisi/tüdrukuid ning mehi/poisse oli kujutatud ka sarnastes või täpselt samades tegevustes, näiteks ostlemises ja koristamises. Samuti on mõlemat sugu kirjeldatud raamatuid lugemas. Koristamist on mainitud seoses mõlema sooga, naisi on koristamas kujutatud 7 korral, mehi 6 korral. Tegevuste all tuleb välja emade ja isade erinev roll lastega suhtlemisel. Emasid mainitakse tekstides seoses tütardega suhtlemisel ja isasid poegadega suhtlemisel. Elu majandusliku poolega on õpikus seotud tihedamalt mehed, kes näiteks ostavad maja või auto, räägivad rahast, omavad autot, laeva jne. Kui meeste/poistele omistati tehnoloogia kasutamist, näiteks nutiseadmetega probleemide lahendamist, arvuti kasutamist informatsiooni kogumiseks ning kursis olemist uuema tehnoloogiaga, siis naiste/tüdrukute puhul oli tehnoloogiaga seotud näiteks sõnumite saatmise ja rakenduste abil kalorete lugemisega. Näide peatükist 19:

*In my family everyone is interested in new technology. My dad is a media smart person. He takes online courses and knows everything **about new developments**. Sometimes his friends call him when they get stuck with their devices. **My dad usually knows how to solve their problems**. He always **helps me with computer-based home assignments and enjoys finding extra information** for my lesson topics. My mum is interested in staying fit, so she has **downloaded apps for morning exercises and counting her daily calories** (I Love English IV, lk 112).*

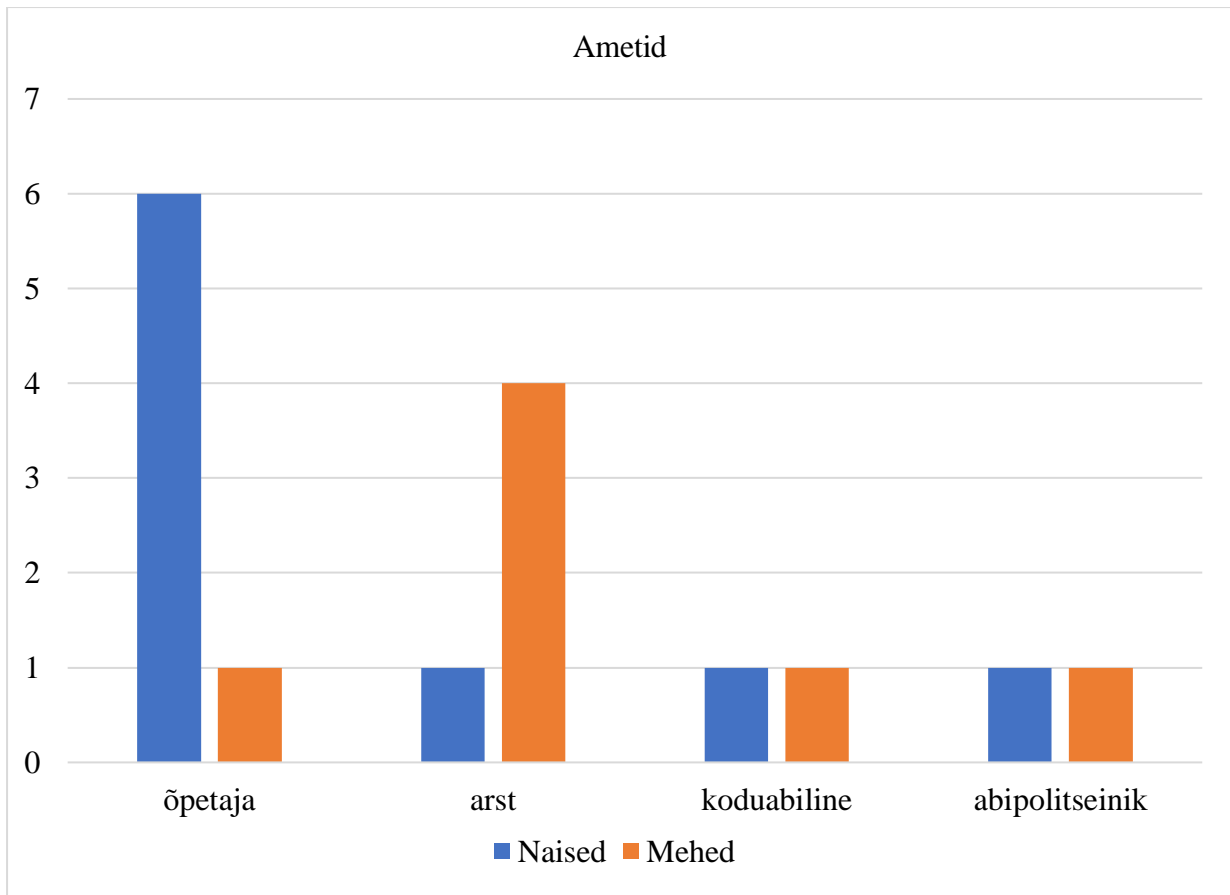
Erisusena tuli välja ka naiste/tüdrukute ning meeste/poiste ostlemine. Ostlemistegevuses osalevad õpikus mõlema sood, aga erinevalt. Väljavõte peatükist 6 kirjeldab ühe pere riiete ostmist. **Peretütre** vajadused tuuakse välja järgmiselt:

“I need purple tights and new shoes to match my new skirt,“ said Rebecca. I hoped to get something fancy to wear, too. I wanted to impress my mates at Helen’s birthday party on Sunday afternoon (I Love English IV, lk 35).

Perepoja riiete ostmise vajadus aga nii:

“My trainers are worn out. And I’d like to get new sports shorts for my tennis classes,“ said Eric (I Love English I, lk 35).

5. Milliseid ameteid omistatakse kummalegi soole õpikus?

Joonis 2. Tüdrukute/naiste ning meeste/poiste ühesugused ametid õpikus.

Joonis 2 näitab meessoole ja naissoole omistatud samu ameteid. Kõik ametid õpikus on koondatud lisades tabelisse (Lisa 4). Naissoo puhul oli õpikus mainitud 6 ametit aga meessoos puhul 17 ametit. Mõlemale soole omistati ka samu ameteid, nendeks olid arst, koduabiline, õpetaja ja abipolitseinik. Kui naise kirjeldati õpetajatena 6 korral, siis mehi ainult ühel korral. Kahe ameti puhul oli kasutatud ka inglise keeles sooneutraalset ametinimetust (*salesperson*, *zookeeper*). Kõik teised ametid olid sooliselt eristatavad. Peale ametinimetuse mainimist järgnes tekstis isikuline asesõna, mille põhjal oli võimalik amet tabelisse naiste või meeste lahtrisse paigutada.

6. Millises järjekorras ja kui palju viidatakse naistele/tüdrukutele ning meestele/poistele õpikus?

Tabel 4. Soospetsiifiliste nimisõnade või asesõnade järjekord ja arv lausetes.

	Lausete arv	Naised enne	Mehed enne
Mees ja naine lauses	79	36 (45,6%)	43 (54,4%)
Mees lauses	193 (44,9%)		
Naine lauses	237 (55,1%)		
Lauseid kokku	509		

Lausetes, kus oli mainitud nimesid, soospetsiifilisi nimisõnu (*a girl, a woman, girlfriend, a boy, a man*) või isiklikke asesõnu (*he, she*) oli mainimise järjekorras eelistatud mehi. Lauseid, kus oli mainitud ainult naissugu oli õpikus rohkem (237 korral) kui mehi, keda üksikult mainiti lausetes 193 korral. Näide tekstist, kus täisnimega meest mainitakse enne kui eesnimega naist:

In 1850 a gardener called John Gray, together with wife Jess and son Josh, arrived in Edinburgh (I Love English IV, lk 67).

Arutelu

Järgnevas peatükis toob autor välja magistritöö eesmärgi ning tõlgendab kvantitatiivse tekstianalüüsi kaudu kogutud andmete põhjal saadud tulemusi. Magistritöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas ja mil määral kajastab Eestis enimkasutusel olev 6. klasside inglise keele õpik „I Love English IV“ sugusid.

Esimese uurimisküsimuse eesmärk oli välja selgitada, mil määral on õpiku piltmaterjal esindatud naisi/tüdrukuid või ning mehi/poisse. Sarnaselt Stockdale (2006) tööle leidis autor õpiku piltide puhul, et mehi on küll piltidel protsentuaalselt rohkem näidatud, aga see erinevus ei ole võrreldes naissooga märkimisväärselt suur. Kuna õpiku kordustrukk on ilmunud aastal 2015, siis kajastab see tänapäevaseid arusaamu ühiskonnast. Õpiku piltidel on näha, et mõlemale soole on üsna võrdväärselt tähelepanu pööratud. See mõjub ka õpilastele hästi, sest nad saavad õpiku sisuga samastuda. Naiste ja meeste võrdne arv piltidel tekitab mõlemas soos huvi aine vastu. Ainukese mõttekohana toob autor välja õpiku kaanepildi, kus on kujutatud rahvusriietes meest (Lisa 9). Õpiku kaaneillustratsioon on esmamulje tekitaja. Üksnes kaanepilti vaadates võib tekkida mulje, et meessugu on õpikus või ka antud keeleruumis tähtsamal kohal, kuigi õpiku ülejäänud pildid sellist stereotüüpi ei kinnita. Õpiku teeks õpilaste jaoks atraktiivsemaks kaanepilt, kus on kujutatud mõlemalt sugu. Kahte sugu kujutavate piltide kõrval oli õpiku piltidel ka sooneutraalseid tegelasi (Lisa 11), mille puhul saavad nii poisid kui ka tüdrukud piltidega samastuda. Õpik „I Love English

IV“ ei kinnita stereotüüpi, mille kohaselt mehi on piltidel oluliselt rohkem kajastatud kui naisi, nagu leidsid oma läbiviidud uuringutes Brusokaité (2013) ja Saarikivi (2012). Üks põhjus, miks käesolevas töös stereotüüpset sugude kajastamist piltidel leitud, võib olla see, et tegemist on õpiku hilisema väljaandega kui varasemate uurimuste puhul (2012, 2013).

Teise uurimisküsimusega taheti välja selgitada, mil määral on õpikus esindatud naiste/tüdrukute ning meeste/poiste nimed. Sarnaselt eelmise uurimisküsimusele tõdes autor, et nii naiste/tüdrukute kui ka meeste/poiste nimesid oli õpikus võrdselt kajastatud. Erinevused nimede arvude juures tulid välja tiitlitega nimede, täisnimede ning kuulsate inimeste nimede puhul. Õpikus on näha, et tähelepanu on pööratud nii naiste kui ka meeste nimede kajastamisele, mis võib otseselt olla seotud võrdõiguslikkuse edendamisega õpikus. Tekstides on tegelasteks nii naised kui mehed ning seetõttu saavad poisid ja tüdrukud tunnetada oma kaasatust. Tiitlitega nimede puhul oli esindatud rohkem mehi, naisi oli tiitlitega esitatud mehe kaudu, kasutades tiitlit *Mrs* ja viidates seejärel mehe perekonnanimele. Mooney ja Evans (2015) nendivad oma töös, et tiitlitele ja täisnimedele viitamine on seotud kõrgema staatusega ühiskonnas. Siinkohal saab arutleda mitme aspekti puhul. Esiteks võime mõelda, et naise rolli ühiskonnas väärtustatakse vähem, sest teda tutvustatakse tekstis mehe kaudu. Teisalt võime arutleda, et tiitel *Mrs* tõstab abielus naise staatuse ühiskonnas kõrgemale kui mitteabielus naise staatuse. Kolmandaks võib tekkida küsimus, kas abielus naise ette peaks üldse tiitlit lisama, sest see rõhutab naise defineerimist mehe kaudu. Tüdrukutes võib see tekitada tunde, et nende tähtsus ühiskonnas sõltub kellestki teisest. Poistes aga võib see kujundada arusaama, et nemad on tüdrukutest „kõrgemal positsioonil“ ja see võib viia sugudevahelise diskrimineerimiseni. Nii tüdrukute kui ka poiste jaoks võib see tunduda ühiskondliku survena tulevikus abielluda. Tänapäeva maailmas ei ole ebatavalised ka samasooliste abielud ja nende puhul ei viidata ilmtingimata abielus olevatele abikaasadele vastavalt kas *Mr* ja *Mr* või *Mrs* ja *Mrs*, vaid abikaasad valivad ise, kuidas neile viidata. Tänapäevases õpikus võiks olla sellesarnaseid näiteid abieludest, sest reaalsuses need eksisteerivad. Samuti saab õpikus viidata sellele, et inimesed on abielus, aga tuua välja vaid nende eesnimed, et vältida tiitliga *Mrs* mehe kaudu viitamist.

Kolmanda uurimisküsimusega taheti teada saada, millise soo esindajad on õpikus kuulsad inimesed ja tuntud raamatutegelased. Õpik „I Love English IV“ kajastas sisus 15 kuulsat inimest. Suuremas ülekaalus olid mehed. Samamoodi nagu meeste suurem kajastamine tiitlitega ja täisnimedega, võib ka meessoost kuulsate inimeste suurem esindatus õpikus sugudevahelise ebavõrdsust kujundada. Poisid võivad hakata arvama, et nende saavutusi hinnatakse rohkem või et tüdrukute saavutusi ei hinnata sama kõrgelt. Siinkohal

tuleks arvesse võtta ka tekstide sisu, sest mõnes tekstis pärinevad kuulsad meessoost isikud 19. sajandist. Sel ajal oli meeste osatähtsus ühiskonnas suurem, mehed olid kirjanikud või kaptenid ja naised hoolitsesid kodu ja laste eest, mainitud ametid ei kuulunud tollal „naiste ametite“ alla. Et paljud õpiku tekstid kajastavad ajaloolisi sündmusi, ei saa nendes osalenud inimeste nimesid õpiku koostajad muuta ja paratamatult kajastatakse kuulsate inimestena selle ajastu mehi. Samade järeldusteni jõudsid oma töödes ka Talvik (2015) ja Van Craeynesti (2015). Soolise võrdõiguslikkuse vaatepunktist oleks kasulik õpiku tekstidesse lisada kuulsate meeste kõrvale ka kuulsaid naisi, sest ajalooliselt on mõlemad sood erinevates valdkondades kuulsust ja tuntust kogunud. 19. sajandi kirjaniku Oscar Wilde kõrval võiksid õpikus esineda ka kuulsad naiskirjanikud Louisa May Alcott või Charlotte Brontë. Mõlema soo saavutuste tutvustamine kuulsate inimeste kaudu motiveerib õpilasi ja tutvustab ka ajalugu mitmekülgselt.

Neljanda uurimisküsimusega sooviti teada saada, millised tegevused iseloomustavad õpikus erinevaid sugusid. Õpikus „I Love English IV“ esines naiste/tüdrukute ja meeste/poiste puhul sarnaseid ja täpselt samasuguseid tegevusi. Tegevusvaldkonnad, mis mõlema soo puhul ühtisid olid koristamine, ostlemine, õpetamine ja lastega tegelemine. Küll aga erines naiste ja meeste tegevuste sisu. Ostlemise juures oli rõhutatud naiste vajadust osta riideid, selleks et ilus välja näha ja teistele muljet avaldada, samal ajal kui mehed ostsid riideid sportlike harrastustega tegelemiseks. Sarnasele tulemusele jõudis oma uurimises ka Biemmi (2015), kes nendib, et tüdrukute füüsilisele ilule rõhutakse sagedamini.

Tüdrukutele antakse seega signaal, et nende riietus peab olema väljapaistev ja rõhutama ilu, poisid aga vajavad riideid praktilisel otstarbel. Poisid võivad tunda ennast kõrvalejäetuna, kui ka neile meeldib riietele rohkem rõhku pöörata ja omaväljanägemist riiete kaudu esile tuua. Riietuse ja väljanägemise eest hoolitsemine on oluline nii tüdrukutele kui ka poistele ning positiivsete komplimentide saamine tõstab mõlema sugupoole enesehinnangut (Frisén & Holmqvist, 2010).

Lastega tegelemisel omistati meestele rohkem poegadega tegelemist ja naistele tütardega tegelemist. Poistele ja tüdrukutele võib see anda signaali, et eeskujudena tuleks näha kas isa või ema. Kui õpiku tekstides ema ja isa suhtleksid vaheldumisi tütarde ning poegadega, julgustaks see õpilasi pöörduma oma mõtete ja muredega mõlema vanema poole. Kui Richards (2002) märkis, et emadele omistatakse laste eesti hoolitsemise rolli, siis õpik „I Love English IV“ seda stereotüüpi ei kinnita. Koduste koristustööde tegemisel mainiti mõlemat sugu nagu ka varasemas Saarikivi (2012) uurimuses, millest selgus, et kodused tööd

ei ole üksnes naiste kanda. See lubab oletada, et koduste tööde jaotuses püütakse vältida stereotüüpseid hoiakuid.

Tehnoloogia kasutamise keerukus sõltus õpikus inimese soost. Naised ja tüdrukud kasutasid tehnoloogiat lihtsate toimingute läbiviimiseks nagu sõnumite saatmine ja kalorite lugemine rakenduse abil. Samal ajal mehed ja poisid parandasid nutiseadmete tehnilisi rikkeid ja õppisid uudeid nutiseadmeid rakendama. Eelnevad näited kujutavad reaalselt olukorda Eesti ühiskonnas aastal 2019/20, kus rohkem mehi asub õppima eriala haridusasutustes tehnoloogia valdkonnas (HaridusSilm, *s.a.*). Oleks kasulik uurida, kas ühiskonnas, sealhulgas õppekirjanduse kaudu, julgustatakse poisse rohkem tehnoloogiaga tegelema ja selle tulemusena nad töötavad selles valdkonnas. Samas ei pruugi tüdrukute ja naiste pealiskaudne tehnoloogia kasutamine õpikutes tekitada tüdrukutes ehk ka piisavalt sügavat huvi selle valdkonna vastu. Huvi tekitamiseks tehnoloogia valdkonna vastu tuleks kujutada õpikutes nii poisse kui ka tüdrukuid tegevustes, mis nõuavad keerukamaid teadmisi ja oskusi kui vaid trükkimiseks ja rakenduste avamiseks.

Viienda uurimisküsimuse eesmärk oli teada saada, milliseid ameteid omistatakse õpikus kummalegi soole. Naisi ja mehi on õpikutes kujutatud nii samades kui ka erinevates ametites. Meeste puhul oli õpikus välja toodud rohkem ameteid. Mõlemat sugu kirjeldatakse õpetaja, arsti, koduabilise ja abipolitseinikuna. Õpikus oli ka kaks ametinimetust, mis olid sooneutraalsed, nendeks olid *zookeeper* ja *salesperson*. Meeste puhul oli ametite juures toodud välja „kõrgema staatusega“ ja rohkem tasustatud ametikohti, näiteks linnapea, peaminister ja kapten. Meeste ametite rohkus loob poistele kujutluspildi laiemast karjäärivalikust, samas kui tüdrukute sooga seostub õpikus palju kitsam ametite valik. Tänapäeva ühiskonnas on aktuaalseks probleemiks sugudevaheline palgalõhe, mis on otsene diskrimineerimise tulemus. Euroopa Komisjoni väitel on Eesti 2019. aasta seisuga 1. kohal kõige suurema palgalõhega riik Euroopa Liidus (26,5%). Üheks põhjuseks tuuakse välja, et naised valivadki endale vähemtasustatavad tööd (European Commission, *s.a.*). Kui naisi näidata ainult vähem tasustatud ametites ja mehi kõrgelt tasustatud ametites, siis võib see tekitada õpilastes arusaama, et nii peabki olema. Õpikus „I Love English IV“ on tüdruku ihaldatud tulevikuametina kirjeldatud näitlejat (Lisa 10). Brusokaité (2013) tõdeb, et naiste ameteid on õpikutes vähem ja neid kujutatakse rohkem loomeinimesetena, samas kui mehi kujutatakse ametites, mis eeldavad teaduskraadi omamist. Üheltpoolt võib see julgustada poisse ülikooli pürgima ja kraadi omandama, sest näiteks Eestis on kõrgharidusega inimeste seas suuremas ülekaalus naised (Eesti Statistika, 2019). Teisalt tuleks õpikus kõrgharidust propageerida mõlema soo näitel, kuna meeste suurem osakaal kõrghariduses ei peaks tulema

naiste ülikooli mitteastumise või mittelõpetamise arvelt. Mõlema sugupoole näitamine „mittetraditsioonilistes“ ametites julgustaks õpilasi tulevikuametitest avaramalt mõtlema ja unistama.

Kuuenda uurimisküsimusega taheti teada saada, millises järjekorras ja kui palju viidatakse õpiku tekstides naistele/tüdrukutele ja meestele/poistele. Isikuliste asesõnade järjekord lauses on seostatud võimu ja tähtsusega ühiskonnas ning selle järgi saab tuvastada soolist ebavõrdsust (Stockdale, 2006). Kuigi mehi mainiti arvuliselt rohkem, pole see vahe märkimisväärselt suur. Positiivne oli ka see, et õpikus oli palju kasutatud ingliskeelseid asesõnu, mis ei viita kummalegi soole konkreetsetelt (*you, they, we*). Lausetega, mis ei viita konkreetsele soole on õpikukasutajal lihtsam samastuda.

Kokkuvõtteks saab väita, et õpik „I love English IV“ on kuuest selle töö raames uuritud kategooriast nelja puhul eelistanud meessugu naissoole, kuigi statistiliselt ei ole erinevused suured. Käesoleva töö uurimus leidis sarnaselt varasemalt läbiviidud uurimustega, et meestele viidatakse rohkem tiitlitega, meessoost kuulsaid inimesi kajastatakse rohkem, naistele omistatakse vähem ameteid ning sama valdkonna tegevused erinevad naissoo ja meessoos puhul sisu poolest. Selles töös ei leitud meeste suuremat osakaalu õpiku pildidel ega ka meessoos eelistamist soospetsiifiliste sõnade kaudu lausetes. Positiivne on, et õpiku „I Love English IV“ tekstides leidub sooneutraalseid ametinimetusi ja pildidel sooneutraalseid tegelasi, mis kõnetavad mõlemat sugu ega viita konkreetsele sugupoolele. Nende tulemuste valguses võib öelda, et 2015. aastal välja antud õpiku „I Love English IV“ sisu loomisel on tähelepanu pööratud sugude võrdsemale kajastamisele. Küll aga viitavad analüüsi tulemused sellele, et õpiku puhul on aspekte, mida saaks soolisest võrdõiguslikkusest lähtuvalt täiustada.

Töö piirangud ja praktiline väärtus

Magistritöö keskendus ühele inglise keele õpikule, milleks oli „I Love English IV“. Seetõttu ei saa õpiku kohta tehtud järeldusi üldistada kõikidele Eestis kasutusel olevatele inglise keele õpikutele. Teiseks piiranguks on see, et käesolev uurimus keskendus soolise tasakaalu tuvastamiseks üksnes vähestele õpiku aspektidele.

Magistritöö annab ülevaate ühe Eestis kasutusel oleva 6. klassi inglise keele õpiku sisust soorollide ja sugude kajastamisel. Magistritöö suunab mõtlema ja arutlema soorollide üle inglise keele õpikutes. Sarnast uurimismeetodit kasutades oleks võimalik ka teisi inglise keele õpikuid uurida. Töö tulemusi võiks ka tutvustada Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele (REKK). REKK otsustab õppematerjali vastavuse üle õppekavale ning haridus- ja teadusminister kinnitab selle õppematerjalide loetellu. Samuti on võimalik

võtta antud töö aluseks ja uurida lisaks õpilaste ja õpetajate arvamusi õpiku soorollide kohta. Veel on võimalik selle uurimuse tulemuste abil teha kindlaks, milliseid olulisi muudatusi on aastate jooksul õpiku sisus tehtud.

Tänuõnad

Täna juhendajat oskusliku juhendamise, nõuannete ja toetuse eest. Samuti täna elukaaslast abi ja toetuse eest magistr töö valmimisel.

Autorsuse kinnitamine

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Ahmadi, A., & Derakhshan, A. (2016). EFL teachers' perceptions towards textbook evaluation. *Theory and Practice in Language Studies*, 6(2), 260-267.
- Aikman, S., & Rao, N. (2012). Gender equality and girls' education: Investigating frameworks, disjunctures and meanings of quality education. *Theory and Research in Education*, 10(3), 211-228.
- Auvinen, A. (2017). *"Although football is mainly for men...": the portrayal of gender in regard to physical exercise in Finnish EFL textbooks*. University of Jyväskylä.
- Best European Learning Materials Award (s.a). Külastatud aadressil <https://www.belmaaward.eu/About-BELMA.html>
- Biemmi, I. (2015). The imagery of gender in Italian textbooks. Research into primary school books. *Foro de Educación*, 13(18), 15-35.
- Blumberg, R. L. (2008). The invisible obstacle to educational equality: Gender bias in textbooks. *Prospects*, 38(3), 345-361.
- Brugeilles, C., & Cromer, S. (2009). *Promoting gender equality through textbooks: A methodological guide*. UNESCO
- Bruigelles, C., Cromer, S. (2009). *Analysing gender representation in school textbooks*. Paris: CEPED
- Brusokaitė, E. (2013). *Gender representation in EFL textbooks*. Lithuanian University of Educational Sciences.
- Bussey, K., Bandura, A. (2004). Sotsiaalse soo kujunemise ja toimimise sotsiaal-kognitiivne teooria. A. H. Eagly, A. E Beall, R. J. Sternberg (Toim), *Soopsühholoogia. Sugupoolte psühholoogia*. (2nd ed.) pp. 107-108. London: The Guilford Press, New York.
- Clark, I. (2016). Hidden curriculum and subliminal gender bias: a Japanese case-study. *NUCB journal of language culture and communication*, 17(2), 11-17.
- Cook, M. (2015). Gender bias in ESL/EFL textbooks: 10 years later. *JALT Materials Writers SIG*, 23(3), 4-7.
- Danju, Í., & Besim, S. (2018). Impact of gender stereotype representations in primary school textbooks on children's cognitive development. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, (3).
- Dawar, T., & Anand, S. (2017). Gender bias in textbooks across the world. *International Journal of Applied Home Science*, 4, 224-235.

- Deckman, S. L., Fulmer, E. F., Kirby, K., Hoover, K., & Mackall, A. S. (2018). Numbers are just not enough: a critical analysis of race, gender, and sexuality in elementary and middle school health textbooks. *Educational Studies*, 54(3), 285-302.
- Eesti Statistika (2019). *Kõrgemalt haritud naised. Kõikjal Eestis*. Külastatud aadressil <https://blog.stat.ee/tag/korgharidus/>
- Eesti Vabariigi haridusseadus (2019). *Riigi Teataja I 2019, 84*. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015254?leiaKehtiv>
- Ena, O. T. (2014). *Gender roles representation in indonesian school textbooks: visual content analysis*. South Carolina: Createspace.
- ENÜ portaal Haridus ja sugu (s.a.). *Õpikud ja õppematerjalid*. Külastatud aadressil <http://www.haridusjasugu.ee/soolise-vordoiguslikkuse-edendamine/oppe-ja-kasvatustoo/opikud-ja-oppematerjalid/>
- ENÜ portaal Haridus ja sugu (s.a.). *Sõnaseletusi*. Külastatud aadressil <http://www.haridusjasugu.ee/moisted-ja-eesmargid/sonaseletusi/>
- European Commission (s.a.). *Factsheet on the gender pay gap 2019*. Külastatud aadressil https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en
- European Institute for Gender Equality (s.a.). *Relevance of gender in the policy area*. Külastatud aadressil <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/education>
- Flood, A. (2016). Textbooks worldwide rely on gender stereotypes, report finds. *The Guardian*. Külastatud aadressil <https://www.theguardian.com/books/2016/mar/08/textbooks-worldwide-rely-on-gender-stereotypes-report-international-womens-day>
- Francis, B., & Paechter, C. (2015). The problem of gender categorisation: Addressing dilemmas past and present in gender and education research. *Gender and Education*, 27(7), 776-790.
- Frisén, A., & Holmqvist, K. (2010). What characterizes early adolescents with a positive body image? A qualitative investigation of Swedish girls and boys. *Body image*, 7(3), 205-212.
- Gender and education (2018). Külastatud aadressil <https://data.unicef.org/topic/gender/gender-disparities-in-education/>
- Ghazaryan, G. (2019). *A Man's World? Gender Stereotypes and Underrepresentation of Women in Textbooks*. Külastatud aadressil <https://www.evnreport.com/raw-unfiltered/a-man-s-world-gender-stereotypes-and-underrepresentation-of-women-in-textbooks>

- Glickman, C. (2009). Educating for Citizenship: A System Wide Responsibility for Preparing Students to Become Wise Citizens. *Education Digest: Essential Readings Condensed for Quick Review*, 74(8), 50-56.
- Gouvias, D., & Alexopoulos, C. (2018). Sexist stereotypes in the language textbooks of the Greek primary school: a multidimensional approach. *Gender and Education*, 30(5), 642-662.
- Gümnaasiumi riiklik õppekava (2018). *Riigi Teataja I 2018*, 9. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021?leiaKehtiv>
- Haines, E. L., Deaux, K., Lofaro, N. (2016) The Times They are a-Changing or Are They Not? A comparison of Gender Stereotypes, 1983-2014. *Psychology of Women Quarterly*, 40, 353-363.
- Hamdan, S. (2010). English-language textbooks reflect gender bias: A case study in Jordan. *Advances in Gender and Education*, 2(2), 22-26.
- HaridusSilm (s.a.). *Sooline jaotus. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia*. Külastatud aadressil http://www.haridussilm.ee/?leht=korg_2
- Henriques, G. (2019). *A Simple Way to Understand the Origin of Gender Roles*. *Psychology Today*. Külastatud aadressil <https://www.psychologytoday.com/us/blog/theory-knowledge/201907/simple-way-understand-the-origin-gender-roles>
- Hesse-Biber, S. N., & Leavy, P. L. (2007). *Feminist research practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hillard, A. L. (2018). Modern Gender Roles and Stereotypes. The Cultural Funneling of Individuals toward Gendered Choices. Ed. Nadler, Joel T. & Meghan R. Lower. *The War on Women in the United States. Beliefs, Tactics and the Best Defenses*. Santa Barbara, California: PRAEGER, 36-56.
- Holmqvist, P., & Gjörup, L. (2007). The representation of gender and gender roles in English textbooks. Malmö University.
- Hyde, J. S., Fennema, E., Lamon, S. J. (1990). Gender differences in mathematics performance. A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 107, 1
- Hyde, J. S., Linn, M. C. (1988). Gender differences in verbal ability: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 104, 53-69. 39-155.
- Jannati, S. (2015). Gender representation in EFL textbooks: A case of ILI pre-intermediate series. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 2(3), 211-222.
- Järviste, L. (2002). Meeste ja naiste rollid õpikus "Vanaaeg". J. Mikk (toim.), *Soorollid õppekirjanduses*. Tartu Ülikooli Pedagoogika osakonna väljaanne, 12, 11-32.

- Kaili, L. I. U. (2016). Prioritizing criteria for evaluating cultural contents in EFL textbooks through AHP. *Journal of language teaching and research*, 7(5), 841-850.
- Kalmus, K. (2015). *Standardiseeritud kontentanalüüs*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kontentanalüüs>
- Klein, A. (2019). Cleaning mums and brave policemen: gender representation and gender-inclusive language in EFL teaching materials in Lithuania. *Taikomoji kalbotyra*, (12), 75-96.
- Kollmayer, M., Schober, B., & Spiel, C. (2018). Gender stereotypes in education: Development, consequences, and interventions. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(4), 361-377.
- Kukner, I. (2002). Naise ja mehe hoiakute muutumine ning soorollide kajastamine 11. klassi perekonnaõpetuse õpikus. J. Mikk (toim.), *Soorollid õppekirjanduses. Tartu Ülikooli Pedagoogika osakonna väljaanne*, 12, 107-121.
- Kvantitatiivse ja kvalitatiivse uurimistöö võrdlus (s.a.). Külastatud aadressil https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=2ahUK Ewjok9CijMfoAhWXysQBHa3wDnwQFjABegQIBxAB&url=http%3A%2F%2Fhtk.tlu.ee%2Ficampus%2Fmod%2Ffile%2Fdownload.php%3Ffile_guid%3D216169&usg=AOv Vaw0051YGDgb1WUQL2iSq65X2
- Lau, C. H. T., & Guo, N. S. (2018). *Gender representation reflected in an EFL textbooks* (No. 6). Working Paper.
- Lee, J. F. (2018). Gender representation in Japanese EFL textbooks—a corpus study. *Gender and Education*, 30(3), 379-395.
- Lee, J. F., & Collins, P. (2009). Australian English-language textbooks: the gender issues. *Gender and Education*, 21(4), 353-370.
- Lee, J. F., & Collins, P. (2010). Construction of gender: A comparison of Australian and Hong Kong English language textbooks. *Journal of Gender Studies*, 19(2), 121-137.
- Lehiste, K. (2013). *Representation of Gender in the Dialogues of the Textbooks English Step by Step 5 and I Love English 5*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Ligi, J., & Holm, J. (2016). Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduseretsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129032016001>
- Lindsey, L. L. (2016). *Gender Roles: A sociological Perspective*. New York: Routledge Taylor and Francis Group.

- Loan, D. T. B., Ha, N. T. M., Thuy, K. T. B., Tri, N., Hoa, T. T. A., & Kivekäs, H. (2010). Guidelines for Textbook Review and Analysis from a Gender Perspective. *Hanoi: Ministry of Education and Training.*
- Lombardo, J. (s.a.). *Masculine vs. Feminine Cultures: Distinctions & Communication Styles.* Külastatud aadressil <https://study.com/academy/lesson/masculine-vs-feminine-cultures-distinctions-communication-styles.html>
- Männik, A., & Piirimägi, I. (2002). Soorollide kujutamine 1.klassi lugemikus. J. Mikk (toim.), *Soorollid õppekirjanduses. Tartu Ülikooli Pedagoogika osakonna väljaanne, 12,* 151-161.
- Merriam-Webster (s.a). Külastatud aadressil <https://www.merriam-webster.com/dictionary/textbook>
- Mikk, J. (Ed.). (2002). *Soorollid õppekirjanduses.* Tartu: Tartu Ülikooli Pedagoogika Osakond.
- Mkuchu, S. G. V. (2004). *Gender roles in textbooks as a function of hidden curriculum in Tanzania primary schools.* Doctoral dissertation. University of South Africa.
- Mooney, A. and Evans, B. (2015). *Language, Society and Power. An introduction* (4th edition). London: Routledge
- Moser, F., & Hannover, B. (2014). How gender fair are German schoolbooks in the twenty-first century? An analysis of language and illustrations in schoolbooks for mathematics and German. *European journal of psychology of education, 29(3), 387-407.*
- Mustapha, A. (2014). Sex roles in English language textbooks in Nigerian schools. *Journal of ELT and Applied Linguistics (JELTAL), 2(2), 69-81.*
- Mustapha, A. S., & Mills, S. (2015). Gender representation in learning materials in an international context. In *Gender Representation in Learning Materials* (pp. 15-24). Routledge.
- Nordlund, M. (2016). EFL textbooks for young learners: A comparative analysis of vocabulary. *Education Inquiry, 7(1), 277-64.*
- Oates, T. (2014). Why textbooks count. Cambridge: Cambridge Assessment.
- Ortín, S. P., & Abad, A. A. (2018). The invisible reality: English teaching materials and the formation of gender and sexually oriented stereotypes (with a focus on primary education). *Complutense Journal of English Studies, 26,* 165.

- Osad'an, R., Belešová, M., & Szentesiová, L. (2018). Sissies, Sportsmen and Moms Standing over Stoves. Gender aspect of readers and mathematics textbooks for primary education in Slovakia. *Foro de Educación*, 16(25), 243-261.
- Otlowski, M. (2003). Ethnic diversity and gender bias in EFL textbooks. *Asian EFL Journal*, 5(2), 1-15.
- Oxford Learner's Dictionaries (s.a). Külastatud aadressil https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/culture_1?q=culture
- Papp, Ü-M. (2009). *Vabaks vanadest mõttemallidest. Juhiseid soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamiseks lasteaedades ja koolides*. Tallinn: ENÜ
- Parham, F. (2013). Gender Representation in Children's EFL Textbooks. *Theory & Practice in Language Studies*, 3(9).
- Perasso, V. (2017). 100 Women: „We can't teach girls of the future with books of the past.“ *BBC News*. Külastatud aadressil <https://www.bbc.com/news/world-41421406>
- Põhikooli riiklik õppekava (2018). *Riigi Teataja I 2018*, 8. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv>
- Rahmawati, L. (2018). *A content analysis of the English textbook "Primary English as a Second Language"*. Doctoral dissertation. UIN Sunan Ampel Surabaya.
- Richards, J. (2002). Teaching more than english? J. Mikk (toim.), *Soorollid õppekirjanduses. Tartu Ülikooli Pedagoogika osakonna väljaanne*, 12, 234-253.
- Rikka, M., Semidor, K. (2017). Õppematerjal – teadlik nõudlus, kättesaadavus ja õpetajate ühenduste kasvav roll. H. Voolaid (Toim), *Ülevaade haridussüsteemi välishindamisest 2016/2017. õppeaastal* (pp. 82-84).
- Säälik, Ü. (2002). Soorollide kujutamine 5. klassi ajalooõpikus. J. Mikk (toim.), *Soorollid õppekirjanduses. Tartu Ülikooli Pedagoogika osakonna väljaanne*, 12, 31-48.
- Saarikivi, K. (2012). *Gender Representation in the Finnish EFL Textbook Series The News Headlines and Smart Moves*. Master's thesis. University of Tampere
- Salonen, R. M. (2019). Gender representation in a Finnish EFL textbook. Bachelor's Thesis. University of Jyväskylä.
- Sari, M., Sari, S., & Ötünç, M. S. (2008). An investigation of devotion to democratic values and conflict resolution abilities: A case of elementary school students. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri*, 8(1), 183.
- Setyono, B. (2018). The Portrayal of Women in Nationally-Endorsed English as a Foreign Language (EFL) Textbooks for Senior High School Students in Indonesia. *Sexuality & Culture*, 22(4), 1077-1093.

- Sirén, T. (2018). *Representations of men and women in English language textbooks. A critical discourse analysis of Open Road 1-7*. Master's Thesis. University of Oulu.
- Smit, C. (2012). *Masculinity and Femininity; Masculine and Feminine Gender Examples*. Külastatud aadressil <https://culturematters.com/masculinity-and-femininity-gender-examples/>
- Smit, C. (2016). *Gender Roles in Society*. Külastatud aadressil <https://culturematters.com/culture-and-gender-roles-in-society/>
- Stará, J., Chvál, M., & Starý, K. (2017). The Role of Textbooks in Primary Education. *An independent scientific journal for interdisciplinary research in pedagogy*, 60.
- Stockdale, D. A. (2006). *Gender representation in an EFL textbook*. Master's thesis. University of Birmingham. Külastatud aadressil <http://www.cels.bham.ac.uk/resources/essays/DASockdale-Sociolinguistics.pdf>.
- Sumi, V. S. (2012). Education and Gender Discrimination. *Online Submission*. India: Hyderabad.
- Talvik, R. (2015). *Gender in KEY English Textbooks*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- The Glossary of Education Reform (s.a.). Hidden curriculum. Külastatud aadressil <https://www.edglossary.org/hidden-curriculum/>
- Tomlinson, B. (2012). Materials development for language learning and teaching. *Language teaching*, 45(2), 143-179
- UNICEF (2017). *Gender Equality Glossary of Terms and Concepts*. Külastatud aadressil <https://www.unicef.org/rosa/media/1761/file/Gender%20glossary%20of%20terms%20and%20concepts%20.pdf>
- UNESCO (2015). *Education for All 2000-2015: Achievements and challenges*. Külastatud aadressil <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232205>
- UNESCO. (2000). *The Dakar Framework for Action: Education for all—Meeting our collective commitments (including six regional frameworks for action)*. Külastatud aadressil <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000121147>
- UNESCO's Gender Mainstreaming Implementation Framework (2003). Külastatud aadressil <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/BSP/GENDER/PDF/1.%20Baseline%20Definitions%20of%20key%20gender-related%20concepts.pdf>
- Van Craeynest, F. (2015). *Gender representations in EFL textbooks: a quantitative and qualitative content analysis*. Master's Thesis. University of Ghent.

- Van der Vleuten, M., Jaspers, E., Maas, I., & Van der Lippe, T. (2016). Boys' and girls' educational choices in secondary education. The role of gender ideology. *Educational Studies*, 42(2), 181-200.
- Villido, J. (2019). Eesti koolides kuuendates klassides enimkasutatavad inglise õpikud (käsikiri). Tartu.
- Walkerdine, V. (1989). *Counting girls out*. London: Virago Press.
- Weingarten, E. (2015). *How To Shake Up Gender Norms*. *Time*. Külastatud aadressil <https://time.com/3672297/future-gender-norms/>
- Wen-Cheng, W., Chien-Hung, L., & Chung-Chieh, L. (2011). Thinking of the Textbook in the ESL/EFL Classroom. *English Language Teaching*, 4(2), 91-96.
- Widodo, H. P. (2018). A critical micro-semiotic analysis of values depicted in the Indonesian Ministry of National Education-endorsed secondary school English textbook. In *Situating Moral and Cultural Values in ELT Materials* (pp. 131-152). Springer, Cham.
- Wood, W., & Eagly, A. H. (2015). Two traditions of research on gender identity. *Sex Roles*, 73(11-12), 461-473.
- World Education Blog. (2016). *Viet Nam: Using Textbooks and Curricula for Gender Equality*. Külastatud aadressil <https://gemreportunesco.wordpress.com/2016/12/19/8940/>
- Zosuls, K. M., Miller, C. F., Ruble, D. N., Martin, C. L., & Fabes, R. A. (2011). Gender development research in sex roles: Historical trends and future directions. *Sex roles*, 64(11-12), 826-842.

Uurimuses analüüsitud õpik

- Kurm, Ü. & Soolepp, E. (2015). *I Love English. Student's Book 4*. Tallinn: Studium.

Lisa 1. Teksti ja piltide andmekogumismudel

Kõik õpiku peatükid koosnevad enamjaolt tekstidest ja piltidest (Brugilles & Cromer, 2009).

Nendest kahest üksusest koguvad ja töötlevad enda jaoks informatsiooni nii õpetaja kui ka õpilased. Tekst ja pilt ei anna alati edasi sama informatsiooni. Tekst ja pildi seoseid saab kategoriseerida kolme rühma:

1. tekst ja pilt ei lähe omavahel kokku. Tegevus ja inimesed tekstis ja pildil erinevad;
2. tekst ja pilt ütlevad ühte ja sama asja;
3. tekst ja pilt täiendavad üksteist, aga võivad pakkuda erinevat informatsiooni (Brugilles & Cromer, 2009).

Kui kogutakse andmeid nii tekstidest kui piltidelt, tuleks neid eraldi analüüsida. Oluline on analüüsides neid kaht ühikut omavahel mitte segamini ajada (Brugilles & Cromer, 2009).

Sellepärast tuleb luua tekstide ja piltidelt andmete kogumiseks eraldi andmekogumismudelid, mida on tehtud ka antud magistritöös.

Andmekogumismudel

1. Kategooria: teemapildid, teema all olevad pildid, pildid kokku, pildid, mis ei klassifitseeru inimeste alla (neid ei analüüsita töös: toidud, kriipsujukud, riidesemed jne).

Teemapildid (sh. kaas)	Teema all olevad pildid	Ei klassifitseeru inimeste alla (ei analüüsita)	Analüüsitavad pildid	Kokku (teemapildid ja teema all olevad pildid)

2. Kategooria: nimed, täisnimed, tiitliga, kuulsad.

Nimetüüp	Koguarv	Mehed		Naised	
		Mitu korda	Protsent	Mitu korda	Protsent
Kõik nimed (ühekordselt loetud)					
Kõik nimed (kordustega loetud)					
Tiitlitega nimed (ühekordselt)					
Tiitlitega nimed (kordustega)					
Täisnimed (ühekordselt)					
Täisnimed (kordustega)					
Kuulsad inimesed (ühekordselt)					
Kuulsad inimesed (kordustega)					

3. Kategooria: naiste ja meeste arv piltidel

Teemapildid (sh. kaas)		Protsent
Arv		
Mehi piltidel		
Naisi piltidel		
Kokku mehi ja naisi piltidel		

Väikesed pildid		Protsent
Arv		
Mehi piltidel		
Naisi piltidel		

Kokku mehi ja naised piltidel		
-------------------------------	--	--

4. Kategooria: tegevused piltidel

Tegevused	
Tüdrukud/naised	Poisid/mehed

5. Kategooria: ametid pealkirjades, tööjuhistes, tekstides, ülesannetes

	Ametid
Mehed	
Naised	
Sooneutraalne	

6. Kategooria: staatus, millisele järjekorras on viidatud kummalegi soole lausetes.

	Lausete arv	Naised enne	Mehed enne
Mees ja naine lauses			
Mees lauses			
Naine lauses			
Lauseid kokku			

Lisa 2. Kogutud andmed õpikust

Märk X tähistab, millisest õpiku osast andmeid koguti. Näiteks „nimede“ kategooria juures on X teksti all ja piltide all, see tähendab, et andmeid koguti tekstidest ja piltidelt. Õpiku tekstide alla kuulusid ülesanded, jutud, pildi allkirjad ja pealkirjad. Piltide alla kuulusid teemapildid, väikesed pildid ja kaane pilt.

		Tekst	Pilt
1.	Naised/tüdrukud ja mehed/poisid piltidel		X
2.	Nimed	X	
3.	Kuulsad inimesed ja tuntud raamatutegelased	X	X
4.	Tegevused	X	X
5.	Ametid	X	
6.	Esimesena viitamine	X	

Lisa 3. Kõik tegevused õpikus „I Love English IV“

Tegevused	
Tüdrukud/naised	Poisid/mehed
nõidade mängimine	kaartide mängimine
räägib teisi tüdrukuid taga	Harry Potteri lugemine
merekarpide müüja	teiste jutu pealt kuulamine
kujutlevate tegelase otsimine	liha küpsetamine
õpetamine	kõne pidamine
peo korraldamine	tüdrukute aitamine
kostüümide õmblemine	tuulelohede lennutamine
kõrvitsate kaunistamine	tuulelohe ehitamine
ostlemine (kleidid)	info otsimine arvutist
teistele muljet avaldamine	ostlemine (spordiriided)
õmblemine	rahast rääkimine
uisutamine	laeva juhtimine
laada külastamine	puu kaunistamine
riiete tegemine	puu kandmine
lohutamine	maja ostmine
tütardega tegelemine	pleki puhastamine
dieedi pidamine ja kaalu langetamine	trenni tegemine
redelilt kukkumine	lugemine
tänaval eksimine	hobusega sõitmine
õppimine	lohutamine
teadmiste jagamine (teiste õpetamine)	lemmiklooma võtmine
koristamine	poegadega tegelemine
kodutööde jagamine	judoga tegelemine
vannitoa koristamine	tikkudega mängimine
nõudepesumasina tühjendamine	auto omamine
voodi korrastamine	hiljaks jäämine
toa pesemine	kinos käimine
prügi välja viimine	teadmiste jagamine teistega

nutiseadme kasutamine	koristamine
raadio kuulamine	riisumine
teleka vaatamine	kodutööde jagamine
hommikusöögi valmistamine	prügi välja viimine
uudiste lugemine	voodi korrastamine
raamatute lugemine	toa pesemine
sõpradega väljas käimine	nutiseadme kasutamine
taskuhäälingute kuulamine	tehnoloogia tundmaõppimine
vormis püsimine treeningute abil	<i>online</i> kursustel osalemine
kalorite lugemine	probleemide lahendamine
mängimine	teiste narrimine
sõnumite saatmine	
laste keelamine	

Lisa 4. Kõik ametid õpikus „I Love English IV“

	Ametid
Mehed	ülemus, koduabiline, arst (4 korda), õpetaja, 3D disainer, kokk, insener, peaminister, kapten, kingsepp, kirjanik, maastikuarhitekt, aednik, valvur, linnapea, postiljon, abipolitseinik
Naised	müüja (3 korda), õpetaja (6 korda), näitleja, arst, koduabiline, abipolitseinik
Sooneutraalne	müüja (<i>salesperson</i>), loomaaiapidaja (<i>zookeeper</i>)

Lisa 5. Kõik nimed õpikus „I Love English“

Nimetüüp	Koguarv	Mehed		Naised	
		Mitu korda	Protsent	Mitu korda	Protsent
Kõik nimed (ühekordselt)	108	55	50,9%	53	49,1%
Kõik nimed (kordustega)	319	141	44,2%	178	55,8%
Tiitlitega nimed (ühekordselt)	17	10	58,8%	7	41,2%
Tiitlitega (kordustega)	37	20	54,1%	17	45,9%
Täisnimed (ühekordselt)	11	8	72,7%	3	27,3%
Täisnimed (kordustega)	19	13	68,4%	6	31,6%
Kuulsad inimesed (ühekordselt)	15	11	73,3%	4	26,7%
Kuulsad inimesed (kordustega)	77	29	37,7%	48	62,3%

Lisa 6. Kuulsate naiste nimed tekstis

Helen and Anne

Helen Keller is a name lots of people all around the world know. This name has become a symbol of courage and hope.

Helen was born a healthy child in 1880. At that time her family lived in her grandfather's house in a town called Tuscumbia in Alabama, the United States of America. She had two younger siblings and two half-brothers from her father's previous marriage.

At the age of nineteen months, an unknown illness left Helen deaf and blind. This made her childhood very difficult. She was a bright girl but she was unable to communicate because of her disability. So she became spoiled and unruly. She threw a tantrum whenever she didn't get her own way.

Helen's life changed on March 3, 1887 when Anne Sullivan came to Tuscumbia to become her teacher. Anne came from a poor Irish family. She was only 14 years older than her pupil. Anne had serious eyesight problems, too, but she wasn't blind.

Anne believed that first of all she needed to teach Helen obedience and love. Soon after arriving at Helen's home, she removed the girl from her family and they lived on their own in a nearby cottage.

Anne began teaching Helen by making signs into the child's hand. She gave Helen a doll and spelled "d-o-l-l". She hoped to teach her to connect things with letters.

Helen quickly learned to form letters but she didn't understand that she was spelling a word. She didn't even know that words existed.

One day Anne took Helen to a water pump and put her hand under the flowing water. Then she spelled into the other hand the word "w-a-t-e-r", slowly at first, but then faster and faster.

Suddenly, the signs got a meaning in Helen's mind. She realized that "w-a-t-e-r" meant that wonderful cool thing which was flowing over her hand.

This was how Helen began to understand what she was learning. That day she learned to spell thirty words.

Lisa 7. Kuulsate meeste nimed tekstis

Captain Briggs and Captain Morehouse were old friends. The captains and their wives were having dinner in New York when they found out that their ships, the Mary Celeste and the Dei Gratia, had a similar course. They were both getting ready to sail across the Atlantic Ocean through the Strait of Gibraltar and into the Mediterranean Sea.

On November 7 Captain Briggs told his men to set sail and soon the Mary Celeste was on her way to Italy. She was carrying a cargo of grain alcohol. On board with the seven-man crew and Captain Briggs were also the captain's wife, Sarah Elizabeth, and their two-year-old daughter, Sophia. To keep themselves busy on the long voyage, Sarah had a sewing machine for herself and toys for little Sophia.

Captain Morehouse was still waiting for his cargo. When it arrived, the Dei Gratia set off, too – eight days later than the Mary Celeste. She was fighting against strong winds when one day the crew members spotted a ship drifting on the stormy waters. Captain Morehouse was terrified to see that it was the Mary Celeste. He changed course and sent his men to offer help.

The men found the Mary Celeste in good condition. But the ship was deserted – there were no people on board. There was enough food and water for six months. The cargo looked untouched and the crew's personal things and valuables were still in place. The only thing that was missing was the ship's lifeboat.

Nobody has heard from those ten people again.

Lisa 8. Pildid, kus ei saa tuvastada inimest

Unit 3

5 a Listen and repeat.

14 'ma:ko
15 'fiʃɪŋ laɪn
16 'sɪzəz
17 'rʌbɪʃ bæɡ
18 'ru:lə
19 'striŋ
20 seɪl
21 teɪp
22 'rɪbn

a marker
fishing line
scissors
a rubbish bag
a ruler
string
a sail
tape
a ribbon

b Practise in pairs. Ask and answer. Read the example.

What's eight minus five?

A sail.

Scissors. What's one plus six?

6 Read the text.

How to make a kite

1

First you need to build the frame. Take two thin sticks of wood. They need to be of equal length. Put them across each other and fasten them firmly with a piece of string.

2

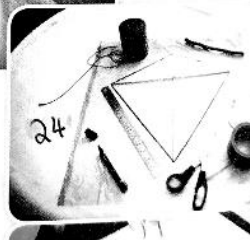
Next make the sail for your kite. Put the frame on a big rubbish bag. Mark out the four stick ends. Join the dots using a marker and a ruler. Your kite will be stronger if you tape the edges of the sail.

20

Do it yourself

23

24

25

Lisa 9. Õpiku „I Love English IV“ kaanepilt

Ülle Kurm * Ene Soolepp

LOVE ENGLISH

Lisa 10. Tulevikuametid

What do you see yourself doing in the future?

Martin: I see myself in the future as a 3D artist making games and commercials.

Jenny: I see myself becoming an actress and being in movies.

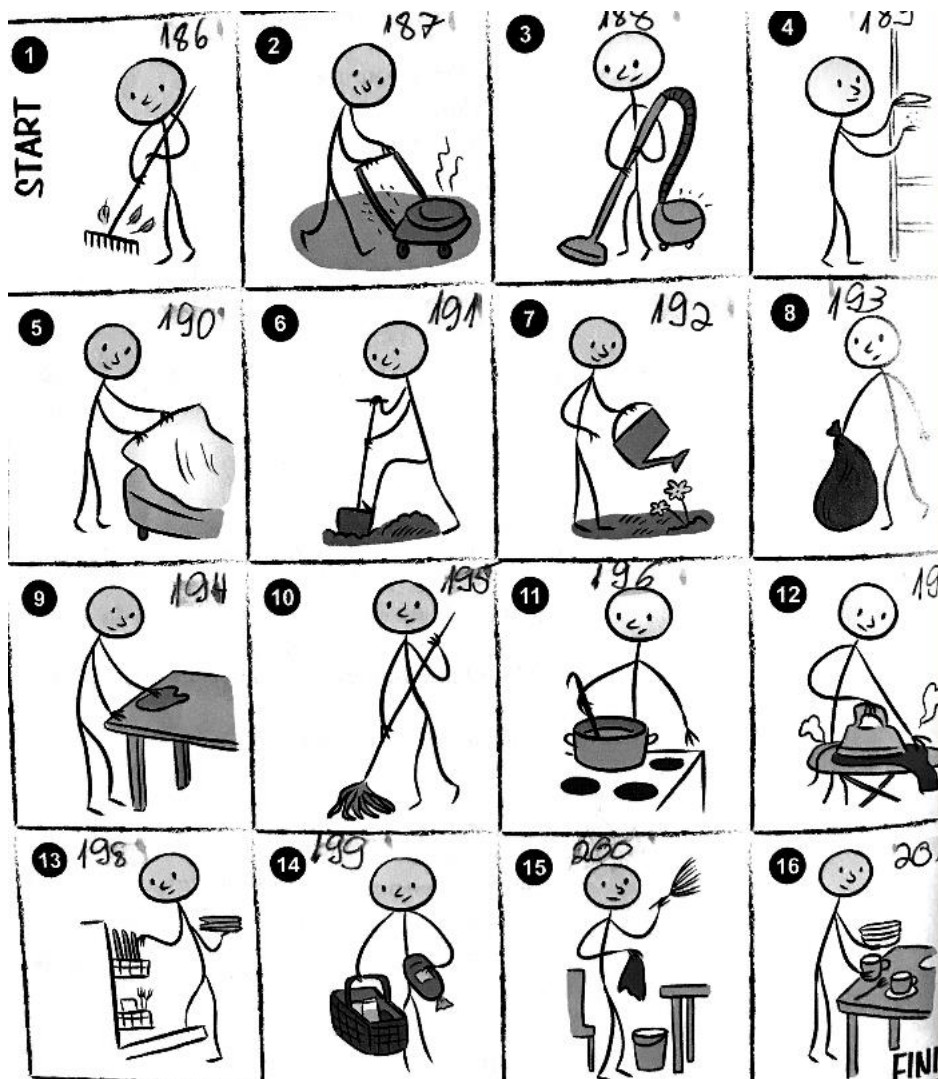

Edie: I don't have really big plans. I see myself cooking a lot and living easy.

Zack: My dad is an engineer and I want to follow suit. I see myself designing skyscrapers.

Lisa 11. Sooneutraalne tegelane pildil

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Stella Tuvi,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Soorollide kajastamine kuuenda klassi inglise keele õpikus „I Love English IV“,

mille juhendaja on Tiia Krass,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Stella Tuvi

21.05.2020